

Stibbe

RAAD VAN STATE	
INGEKOMEN	
03 FEB. 2017	
Amsterdam Brussels Luxemburg Dubai Hong Kong London New York	
ZAAKNR.	
AAK	(10)(2e)
BEHANDELD DOOR	PAR: (10)(2e)

Aangetekend

Aan de Afdeling bestuursrechtspraak
van de Raad van State
Postbus 20019
2500 EA 's-GRAVENHAGE

Tevens per fax (zonder bijlage): 070 – 365 13 80

(10)(2e)

Advocaat

Advocaten en notarissen
Beethovenplein 10
Postbus 75840
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 02 53
F +31 20 546 07 10

(10)(2e) @stibbe.com
www.stibbe.com

Onze ref.

(10)(2e)

Uw ref.

201608211/1/A1

Datum

3 februari 2017

SCHRIFTELIJKE UITEENZETTING namens NAM

inzake het Instemmingsbesluit winningsplan 2016, met het kenmerk DGETM-EO/16142904, dat op 30 september 2016 is bekendgemaakt, van de minister van Economische Zaken

Edelachtbaar college,

Hierbij dien ik als advocaat en gemachtigde een schriftelijke uiteenzetting in namens:

Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V., gevestigd te Assen aan Schepersmaat 2, statutair gevestigd te 's Gravenhage

(hierna te noemen: "NAM").

De minister van Economische Zaken ("EZ") heeft op 30 september 2016 het Instemmingsbesluit winningsplan Groningenveld ("Instemmingsbesluit"), met het kenmerk DGETM-EO/16142904, genomen.

Tegen dit Instemmingsbesluit is door een aantal partijen beroep bij uw Afdeling ingesteld. In de procedure van deze appellanten tegen de minister van EZ brengt NAM met de onderhavige schriftelijke uiteenzetting haar visie op het Instemmingsbesluit en op de gaswinning in Groningen als zodanig bij uw Afdeling onder de aandacht.

Deze schriftelijke uiteenzetting bevat de volgende belangrijkste onderdelen:

- (i) Het uitgangspunt van de voorliggende zaak, namelijk de plicht van NAM een winningsplan op te stellen en de instemmingsbevoegdheid van de minister van EZ (paragraaf 2).
- (ii) Een toelichting op diverse onderdelen van het Instemmingsbesluit, te onderscheiden in (a) veiligheid, (b) schade en (c) versterking (paragraaf 3).

Stibbe N.V. is gereguleerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34190700. Alle diensten worden verricht op basis van een overeenkomst van opdracht met Stibbe N.V. die uitsluitend door Nederlands recht wordt beheerd. De algemene voorwaarden van Stibbe N.V. zijn van toepassing en bevatten een beperking van aansprakelijkheid. Deze algemene voorwaarden zijn beschikbaar op verzoek en via www.stibbe.com/generalconditions.

STIASFA18006323 :

Stibbe

Amsterdam Brussels Luxembourg Dubai Hong Kong London New York

Aangetekend

Aan de Afdeling bestuursrechtspraak
van de Raad van State
Postbus 20019
2500 EA 's-GRAVENHAGE

RAAD VAN STATE	
INGEKOMEN	
U 6 FEB. 2017	
ZAAKNR:	201608211
AAN:	(10)(2e)
BEHANDELD ØD:	PAR:

Tevens per fax (zonder bijlage): 070 – 365 13 80

(10)(2e)
Advocaat

Advocaten en notarissen
Beethovenplein 10
Postbus 75640
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 02 53
F +31 20 546 07 10
(10)(2e) @stibbe.com
www.stibbe.com

Onze ref.

(10)(2e)

Uw ref.
201608211/1/A1
Datum
3 februari 2017

**SCHRIFTELIJKE UITEENZETTING namens NAM
inzake het Instemmingsbesluit winningsplan 2016, met het kenmerk DGETM-
EO/16142904, dat op 30 september 2016 is bekendgemaakt, van de minister van Econo-
mische Zaken**

Edelachtbaar college,

Hierbij dien ik als advocaat en gemachtigde een schriftelijke uiteenzetting in namens:

Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V., gevestigd te Assen aan Schepersmaat 2, statutair gevestigd te 's Gravenhage

(hierna te noemen: "NAM").

De minister van Economische Zaken ("EZ") heeft op 30 september 2016 het Instemmingsbesluit winningsplan Groningenveld ("Instemmingsbesluit"), met het kenmerk DGETM-EO/16142904, genomen.

Tegen dit Instemmingsbesluit is door een aantal partijen beroep bij uw Afdeling ingesteld. In de procedure van deze appellanten tegen de minister van EZ brengt NAM met de onderhavige schriftelijke uiteenzetting haar visie op het Instemmingsbesluit en op de gaswinning in Groningen als zodanig bij uw Afdeling onder de aandacht.

Deze schriftelijke uiteenzetting bevat de volgende belangrijkste onderdelen:

- (i) Het uitgangspunt van de voorliggende zaak, namelijk de plicht van NAM een winningsplan op te stellen en de instemmingsbevoegdheid van de minister van EZ (paragraaf 2).
- (ii) Een toelichting op diverse onderdelen van het Instemmingsbesluit, te onderscheiden in (a) veiligheid, (b) schade en (c) versterking (paragraaf 3).

Stibbe N.V. is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34198700. Alle diensten worden verricht op basis van een overeenkomst van opdracht met Stibbe N.V. die uitsluitend door Nederlands recht wordt beheerst. De algemene voorwaarden van Stibbe N.V. zijn van toepassing en bevatten een beperking van aansprakelijkheid. Deze algemene voorwaarden zijn beschikbaar op verzoek en via www.stibbe.com/generalconditions.

STIASD18665323.1

Stibbe

- (iii) De (maatschappelijke) positie van NAM in Groningen, los gezien van het hier voorliggende Instemmingsbesluit (paragraaf 4).

Bij de bespreking van de hiervoor genoemde onderdelen nemen wij nadrukkelijk ook mee de uitspraak d.d. 18 november 2015 van uw Afdeling inzake het vorige Instemmingsbesluit 2015¹ en de uitspraak d.d. 5 januari 2017 van de voorzieningenrechter van uw Afdeling met betrekking tot het hier centraal staande Instemmingsbesluit.²

INHOUDSOPGAVE

1.	KERN VAN DE ZAAK.....	4
2.	DE PLICHT VAN NAM TOT HET OPSTELLEN VAN EEN WINNINGSPLAN EN DE INSTEMMINGSBEVOEGDHEID VAN DE MINISTER VAN EZ	4
2.1.	Introductie.....	4
2.2.	Strekking en betekenis van het winningsplan en de instemming van EZ op grond van de totstandkomingsgeschiedenis van de Mijnbouwwet.....	5
2.3.	Uw uitspraak d.d. 18 november 2015 inzake het Instemmingsbesluit 2015: de minister van EZ heeft een beoordelingsmarge waarbij hoge eisen gelden voor de motivering ervan in verband met de toepasselijkheid van grondrechten.....	7
2.4.	Een aantal constatering in het licht van het winningsplan en de instemmingsbevoegdheid van de minister van EZ	8
3.	TOELICHTING OP EEN AANTAL ONDERDELEN VAN HET INSTEMMINGSBESLUIT.....	9
3.1.	Schematische weerlegging beroepsgronden in de bijlage.....	10
3.2.	Zorgvuldige totstandkoming van het winningsplan en het Instemmingsbesluit: de daarbij betrokken (wettelijke) adviseurs.....	10
3.3.	Intermezzo: NAM op afstand van de versterkingsopgave en schadeafhandeling.....	16
3.4.	Onderdeel veiligheid: gedurende het winningsplan vindt een veilige en verantwoorde gaswinning plaats.....	17
3.5.	Versterkingsopgave: uitvoering, vereenvoudiging en versnelling onder regie van de NCG	23
3.6.	Onderdeel schade: te verwachten schade, afhandeling, toekenning en verbetering van schademeldingen door de NCG	32

¹ ABRvS 18 november 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3578, AB 2016, 82, JB 2015, 218, M&R 2016, 63, JM 2016, 12, TBR 2016, 99, NTE 2016, 22, JIN 2016, 46.

² Vz. ABRvS 5 januari 2017, ECLI:NL:RVS:2017:6.

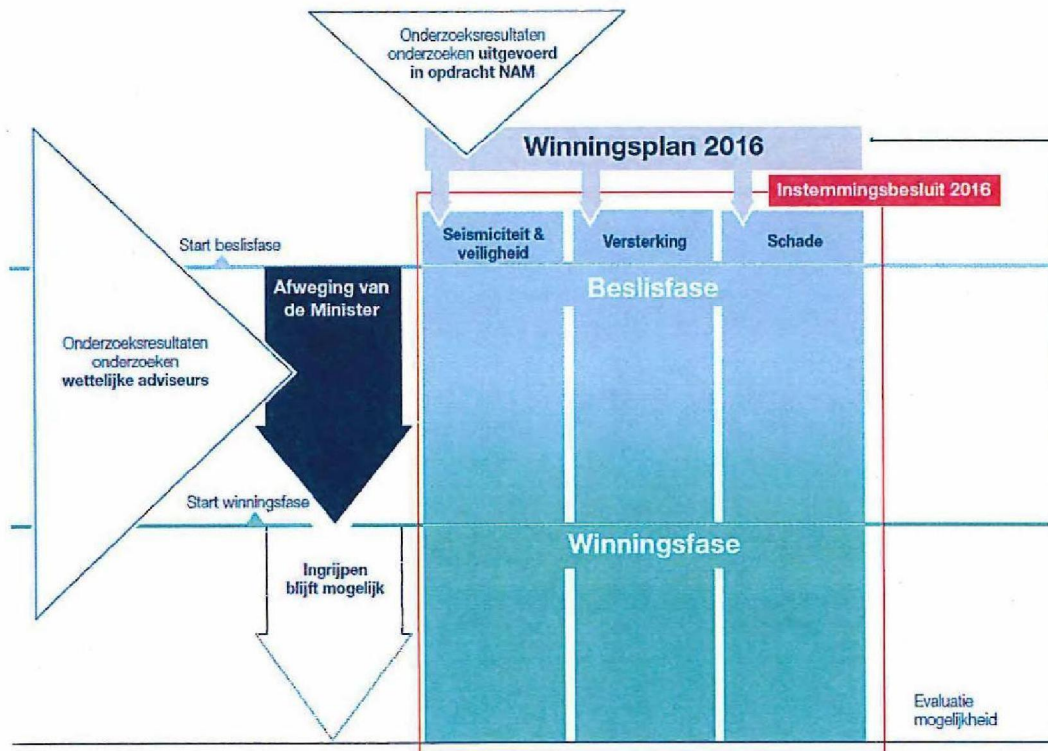
Stibbe

4.	DE MAATSCHAPPELIJKE POSITIE VAN NAM IN GRONINGEN	38
5.	BLIK OP DE TOEKOMST	39
6.	CONCLUSIE	40

Stibbe

1. KERN VAN DE ZAAK

- (1) Voorliggende zaak draait om de vraag of de minister van EZ bij het nemen van het Instemmingsbesluit, mede gelet op de gestelde beperkingen dan wel voorschriften daarin, een adequaat evenwicht heeft gevonden tussen enerzijds het planmatig beheer van delfstoffen en anderzijds te komen tot een zorgvuldige winning, in die zin dat zoveel als mogelijk nadelige effecten van de gaswinning in het Groningenveld worden voorkomen. Voor het maken van deze afweging baseert de minister van EZ zich op de op dat moment beschikbare, meest relevante (wetenschappelijke) informatie over allerlei aspecten die verband houden met de gaswinning.
- (2) NAM meent dat de minister van EZ met het Instemmingsbesluit op een gedegen en juiste wijze dat evenwicht heeft gevonden. NAM licht voorgaande toe in deze schriftelijke reactie. Samengevat komt dit op het volgende neer (bron: Stibbe):



2. DE PLIJCH VAN NAM TOT HET OPSTELLEN VAN EEN WINNINGSPLAN EN DE INSTEMMINGSBEVOEGDHEID VAN DE MINISTER VAN EZ

2.1. Introductie

- (3) NAM heeft op 1 april 2016 bij de minister van EZ ingediend een winningsplan als bedoeld in artikel 34 van de Mijnbouwwet ("Mbw") en artikel 24 van het Mijnbouwbesluit. Op

Stibbe

grond van artikel 34 lid 3 Mbw heeft dit winningsplan instemming van de minister van EZ. In deze paragraaf gaat NAM in op het winningsplan en de instemmingsbevoegdheid. NAM acht het gelet op de diverse beroepschriften namelijk van toegevoegde waarde om de strekking en betekenis van het winningsplan en het instemmingsbesluit te benoemen.³

- (4) Hierna beschrijft NAM eerst wat ingevolge de wetsgeschiedenis de strekking en betekenis van met name het winningsplan en daarmee ook van de instemmingsbevoegdheid zijn (paragraaf 2.2). In uw uitspraak d.d. 18 november 2015 is ook nadrukkelijk stilgestaan bij de strekking van met name de instemmingsbevoegdheid en wat de aard en omvang van de rechterlijke toetsing van een besluit op grond van die bevoegdheid zijn (paragraaf 2.3). Op basis van de wetsgeschiedenis en uw eerdere uitspraak komt NAM tot een aantal constatering, die volgens haar van belang zijn bij de beoordeling van het nu voorliggende Instemmingsbesluit en de daartegen geformuleerde beroepsgronden (paragraaf 2.4).

2.2. **Strekking en betekenis van het winningsplan en de instemming van EZ op grond van de totstandkomingsgeschiedenis van de Mijnbouwwet**

- (5) De gaswinning is – terecht – omgeven met allerlei wettelijke waarborgen. Hoewel de gaswinning in de basis een economische activiteit is, dient er uiteraard rekening te worden gehouden met alle andere belangen die ook met de gaswinning gepaard gaan. Eén van de instrumenten die tot doel hebben in deze diverse belangen een evenwicht te vinden, is het winningsplan. Het winningsplan heeft kort gezegd tot doel de vraag te beantwoorden *hoe* er gaat worden gewonnen.
- (6) De wetsgeschiedenis inzake de Mbw laat zien dat het winningsplan daarom inzicht dient te geven in, althans dat de minister van EZ de toelaatbaarheid van het winningsplan op basis van de volgende twee criteria heeft te toetsen (artikel 36 lid 1 Mbw):⁴
- (i) het planmatig beheer van delfstoffen,⁵ en
 - (ii) te komen tot een zorgvuldige winning (het tempo en de wijze van winning) met een oog op eventuele bodemeffecten.⁶
- (7) Deze twee doelstellingen lopen niet per se parallel, maar dienen dus wel met elkaar in

³ NAM baseert zich in deze schriftelijke uiteenzetting op de Mbw en de daarbij behorende wetsgeschiedenis, zoals die luidde ten tijde van het nemen van het Instemmingsbesluit. Dit is immers het recht op basis waarvan uw Afdeling het onderhavige geschil moet beoordelen.

⁴ Zie ook paragraaf 1.1 van het Winningsplan 2016, waarin NAM deze twee doelen eveneens kort toelicht.

⁵ Onder 'planmatig beheer' wordt verstaan: "(...) een doelmatige en verantwoorde winning, de wijze en het tempo waarop de stoffen worden ontgonnen, de hoeveelheden stoffen die worden gewonnen of de bescherming van delfstoffen." Verder: het begrip is blijkens de toelichting "rechtstreeks ontleend aan de koolwaterstoffenrichtlijn." (Kamerstukken II 1998/99, 21219, nr. 7, p. 38).

⁶ Kamerstukken II 1998/99, 26219, nr. 3, p. 16, 18, 23 en 85-86. Zie ook de Nota n.a.v. het Verslag, Kamerstukken II 1998/99, 26219, nr. 7, p. 10: "In het winningsplan staat het beheer van delfstoffen centraal. Het gaat daarbij dan met name om de vraag of de aanwezige delfstoffen optimaal gewonnen worden, naast aspecten als bodembeweging."

Stibbe

evenwicht te zijn. Meer precies bepaalt de toelichting dat de minister van EZ bij de beoordeling van het winningsplan:

*"naast een beoordeling in het kader van het planmatig beheer van de delfstoffenvoorraad, ook beoordeel[t] (...) of het winningstempo en de winningswijze met het oog op de veiligheid en het milieu acceptabel zijn en of de voorgestelde maatregelen voldoende waarborgen inhouden om de nadelige gevolgen van die winning op te vangen."*⁷ [onderstrepingen door NAM]

- (8) In de wetsgeschiedenis behorend bij de Mbw herhaalt de wetgever dat:

*"[u]it het winningsplan moet blijken of er sprake is van doelmatige winning van het voorkomen, en tevens zal de vergunninghouder moeten aangeven welke gevolgen de winning voor de beweging van de bodem heeft en of eventuele schade zo goed mogelijk vermeden of verholpen wordt."*⁸ [onderstrepingen door NAM]

- (9) Uit de wetsgeschiedenis vloeit verder voort dat wanneer er zich:

*"nieuwe omstandigheden voordoen of nieuwe inzichten bekend worden die op een grotere bodemdaling wijzen" dat NAM dan om "een wijziging van het winningsplan [zal] moeten verzoeken."*⁹ [onderstrepingen door NAM]

- (10) Volgens de wetsgeschiedenis zal

*"een dergelijk verzoek (...) tot een nieuwe afweging en een nieuwe instemming moeten leiden."*¹⁰ [onderstrepingen door NAM]

- (11) De minister van EZ heeft met het winningsplan in te stemmen of niet. Aan de instemming kunnen voorwaarden worden verbonden. Uit de wetsgeschiedenis komt naar voren dat het winningsplan het primaire instrument is dat zich richt tot beheersing van de bodembeweging. De minister van EZ kan volgens die toelichting in dat kader zo nodig de winning beperken, maar ook "*anderszins maatregelen afdwingen*."¹¹ De minister van EZ maakt in het Instemmingsbesluit gebruik van een combinatie van beiden. De voorwaarden stellen restricties aan de hoeveelheid te winnen aardgas en bevatten andersoortige maatregelen.

⁷ *Kamerstukken II 1998/99, 26219, nr. 3, p. 23.* Overigens is pas in een latere nota van wijziging voorgesteld om het winningsplan een wettelijke basis te geven in de Mbw (*Kamerstukken II 2000/01, 26219, nr. 13*). Het instrument 'winningsplan' als zodanig was dus echter al geïntroduceerd in het oorspronkelijke wetsvoorstel. Met het verkrijgen van een wettelijke basis, was verder geen wijziging beoogd in de doelstelling van het winningsplan.

⁸ *Kamerstukken II 1998/99, 26219, nr. 3, p. 85-86.* De formulering 'zo goed mogelijk' komt in soortgelijke bewoordingen ook terug in de toelichting bij de Tweede nota van wijziging. Daarin krijgt het winningsplan een wettelijke basis (in plaats van in het Mijnbouwbesluit): "*Uitgangspunt is dat de vergunninghouder verplicht is de winning zodanig uit te voeren dat schade als gevolg van bodembeweging tengevolge van winning zoveel mogelijk wordt voorkomen*." (*Kamerstukken II 2000/01, 26219, nr. 13, p. 13*).

⁹ *Kamerstukken II 1998/99, 26219, nr. 7, p. 41.*

¹⁰ *Kamerstukken II 1998/99, 26219, nr. 7, p. 41.*

¹¹ *Kamerstukken II 1998/99, 26219, nr. 7, p. 50.*

Stibbe

2.3. Uw uitspraak d.d. 18 november 2015 inzake het Instemmingsbesluit 2015: de minister van EZ heeft een beoordelingsmarge waarbij hoge eisen gelden voor de motivering ervan in verband met de toepasselijkheid van grondrechten

(12) In uw uitspraak met betrekking tot het Instemmingsbesluit 2015 wordt ingegaan op de (afbakening van de) instemmingsbevoegdheid van de minister van EZ en de ruimte die de minister van EZ daarbij toekomt.

(13) In de uitspraak weegt uw Afdeling de aan de orde zijnde belangen af, die heel kort gezegd neerkomen op:

(i) enerzijds, de voorziening in aardgas voor huishoudens en industrie binnen en buiten Nederland én de met de gaswinning gepaard gaande aardgasbaten die een substantiële bijdrage leveren aan de Staatsinkomsten (bijv. r.o. 16.3) maar ook het belang van een planmatig beheer, en,

(ii) anderzijds, de risico's en gevolgen van de winning van gas, zijnde bodembeweging, en de daardoor ontstane en potentiële schade (bijv. r.o. 30.2).

(14) Uw Afdeling bevestigt de hiervoor in de wetsgeschiedenis geschetste lijn dat de aanwezigheid van mogelijke risico's niet hoeft te betekenen dat er niet langer aardgas kan worden gewonnen:

(i) Het gaat er volgens uw Afdeling dan ook niet om "*dat in de besluitvorming geen onzekere risico's mogen worden geaccepteerd.*"

(ii) Het gaat volgens uw Afdeling wel "*om de vraag welke consequenties die risico's hebben voor de te maken afweging, één en ander in relatie tot de belangen die voor en tegen gaswinning pleiten.*"

(15) Het is volgens uw Afdeling vervolgens aan de bestuursrechter (r.o. 18.4):

"om aan de hand van de voor alle besluiten geldende eisen van een zorgvuldige voorbereiding, deugdelijke motivering en evenredige belangenafweging te beoordelen of de minister op juiste wijze de benodigde voorzorg heeft betracht."

(16) In r.o. 32 vat uw Afdeling als het ware samen dat de minister van EZ in het kader van zijn instemmingsbevoegdheid heeft af te wegen "*of de in het winningsplan beschreven wijze van gaswinning kan plaatsvinden of dat daaraan beperkingen moeten worden gesteld. Deze afweging is niet een statische, omdat het verkleinen van de kans op die schade een groter gewicht krijgt naarmate de gevolgen van de schade groter zijn.*" Uw Afdeling toetst vervolgens het Instemmingsbesluit 2015 aan de hiervoor genoemde criteria en apart aan de grondrechten (in het kader waarvan die criteria ook een belangrijke rol spelen).

(17) Specifiek ten aanzien van die grondrechten overweegt uw Afdeling het volgende in r.o. 16.2, tweede alinea:

Stibbe

"Deze toepasselijkheid [van de grondrechten, toev. NAM] heeft in het algemeen gevolgen voor de eisen die aan de voor gaswinning geldende wetgeving kunnen worden gesteld. Voor de specifieke afweging van de minister (...) heeft de toepasselijkheid ook gevolgen. Kort weergegeven dient de afweging van de minister blijk te geven van een redelijk evenwicht tussen enerzijds de door de grondrechten beschermde belangen van burgers en anderzijds de betrokken algemene belangen. Weliswaar heeft de minister bij die afweging een beoordelingsmarge, maar de toepasselijkheid van de grondrechten brengt met zich dat in deze zaak hoge eisen moeten worden gesteld aan de motivering van het besluit van de minister."

- (18) Kortom, uit (onder meer) uw uitspraak d.d. 18 november 2015 volgt dat het primaat bij de minister van EZ ligt. In het kader van het Instemmingsbesluit heeft de minister van EZ een (redelijk) evenwicht te vinden tussen, enerzijds, een planmatig beheer van de gaswinning, en, anderzijds, een zorgvuldige winning gelet op de daarmee gepaard gaande gevolgen en betrokken belangen. Uw Afdeling, zo begrijpt NAM, toetst op terughoudende wijze het Instemmingsbesluit. Uiteraard heeft de minister van EZ het Instemmingsbesluit wel goed te motiveren, mede gezien de toepasselijkheid van diverse grondrechten.

2.4. Een aantal constatering in het licht van het winningsplan en de instemmingsbevoegdheid van de minister van EZ

- (19) Op basis van het voorgaande is een aantal zaken te constateren, die volgens NAM relevant zijn om in deze procedure in herinnering te roepen:
- (i) NAM is bevoegd tot het winnen van gas. Op welke wijze NAM aardgas wint, wordt bepaald aan de hand van het op te stellen winningsplan. Het is aan de minister van EZ om daarmee al dan niet in te stemmen. De gaswinning door NAM heeft een commercieel belang, *uiteraard* zonder daarbij alle andere eveneens belangrijke belangen uit het oog te verliezen. Het is daarom dat NAM de studies die aan het uiteindelijke winningsplan ten grondslag liggen voorlegt aan externe wetenschappelijke deskundigen en andere betrokkenen (zie ook paragraaf 1.6 van het winningsplan) en zij ook naast het opstellen van het winningsplan continue aandacht heeft voor de vraag hoe een zorgvuldige gaswinning verder te optimaliseren.
 - (ii) Het winningsplan wordt ter instemming voorgelegd aan de minister van EZ. Voor de vraag of hij kan instemmen met het winningsplan, geldt dat er een evenwicht behoort te worden gevonden tussen (i) planmatig beheer van delfstoffen en (ii) een zorgvuldige winning met het oog op eventuele nadelige effecten en het zo goed als mogelijk voorkomen danwel verhelpen daarvan. Het is veelal niet mogelijk om beide doelstellingen optimaal te bereiken: er kan met andere woorden niet worden gewonnen zonder dat er enige schade is voor de omgeving. Die situatie verlangt de wetgever daarentegen ook niet van (NAM en) de minister van EZ, zo laten de hiervoor weergegeven citaten uit de wetsgeschiedenis van de Mbw zien. De wetsgeschiedenis maakt duidelijk dat – zoals gezegd – er een adequaat evenwicht dient te bestaan tussen planmatig beheer van delfstof-

Stibbe

fen, enerzijds, en het zoveel als mogelijk voorkomen van schade, anderzijds.

- (iii) De minister van EZ heeft in het kader van de vraag of hij kan instemmen met het winningsplan meer precies te onderzoeken of er aan die instemming beperkingen moeten/kunnen worden gesteld gelet op de potentiële risico's van gaswinning in het Groningenveld. Het kan dan gaan om een beperking van de hoeveel te winnen gas, maar ook andere maatregelen die gericht zijn op het voorkomen danwel verhelpen van schade wegen mee voor de benodigde balans. Het is dus niet zo dat instemming dient uit te blijven of zich uitsluitend kan richten op het te winnen volume als er onzekere risico's zijn, anders dan in een aantal ingediende beroepschriften naar voren komt.
 - (iv) Wanneer er nieuwe inzichten bekend zijn die buiten de grenzen van het vigerende winningsplan liggen, kan er reden zijn tot het indienen van een nieuw winningsplan. Er dient dan immers een nieuwe afweging van de hiervoor geschetste twee doelstellingen plaats te vinden, als ook de doelmatigheid voor de aanvrager. NAM is zich van deze positie bewust. Wanneer die nieuwe inzichten een andere impact inhouden inzake aardbevingen dan heeft dat onder andere effect op de winningsfactor 'planmatig beheer van delfstoffen'.
- (20) NAM vraagt uw Afdeling bij de beoordeling van de beroepschriften en het aan uw Afdeling voorgelegde Instemmingsbesluit de hiervoor opgesomde constatering als vertrekpunt te nemen.

3. TOELICHTING OP EEN AANTAL ONDERDELEN VAN HET INSTEMMINGSBESLUIT

- (21) Zoals toegelicht in paragraaf 2 dient de minister van EZ alvorens hij instemt met het winningsplan te onderzoeken of er beperkingen dan wel voorschriften gesteld moeten worden aan het instemmingsbesluit, gelet op potentiële risico's van de gaswinning in Groningen. De minister van EZ baseert zich daarbij op de dan beschikbare, meest relevante (wetenschappelijke) informatie over allerlei aspecten die verband houden met de gaswinning. Op die manier kan een adequaat evenwicht worden gevonden tussen enerzijds het planmatig beheer van delfstoffen en anderzijds het zoveel als mogelijk voorkomen van schade. NAM meent dat de minister van EZ met het Instemmingsbesluit op een gedegen en juiste wijze dat evenwicht heeft gevonden.
- (22) Een aantal onderdelen draagt in bijzondere mate bij aan de onderliggende afweging van de minister van EZ. Het betreft de onderdelen:
- (i) veiligheid en daaraan ten grondslag liggende seismiciteit (paragraaf 3.4),
 - (ii) de versterkingsopgave (paragraaf 3.5), en
 - (iii) de aanwezigheid en het verhelpen van schade (paragraaf 3.6).
- (23) Meerdere appellanten voeren aan dat deze onderdelen niet aan het Instemmingsbesluit ten grondslag hadden mogen liggen, omdat hieraan (kort gezegd) onzekere, onduidelijke of on-

Stibbe

volledige aspecten zouden kleven. NAM hecht eraan daarop een toelichting te geven, hoewel zij inmiddels op afstand staat van de shadeafhandeling en de versterkingsopgave (zoals tevens kort zal worden toegelicht onder paragraaf 3.3, alvorens in te gaan op de verschillende onderdelen).

- (24) Alvorens NAM op de genoemde onderdelen ingaat, plaatst zij een opmerking bij het totaal aan beroepsgronden en de diverse rapportages van de verschillende adviseurs, waarop het winningsplan en het Instemmingsbesluit sterk leunen alsook waar de beroepschriften naar verwijzen.

3.1. Schematische weerlegging beroepsgronden in de bijlage

- (25) De minister van EZ reageert in zijn verweerschrift op de door appellanten ingediende beroepsgronden. NAM doet dat ook in de **bijlage** bij deze schriftelijke uiteenzetting. Gelet op het aantal beroepschriften en de diversiteit van de naar voren gebrachte beroepsgronden, heeft NAM ervoor gekozen die beroepsgronden – voor zover mede te belichten door NAM – en haar reactie daarop schematisch weer te geven. In de onderhavige hoofdtekst van haar schriftelijke uiteenzetting reageert NAM al op hoofdlijnen op de beroepsgronden en zet zij uiteen wat volgens haar de situatie terzake is en hoe zij tot haar winningsplan is gekomen – dat immers de basis vormt voor het Instemmingsbesluit.

3.2. Zorgvuldige totstandkoming van het winningsplan en het Instemmingsbesluit: de daarbij betrokken (wettelijke) adviseurs

3.2.1. Introductie

- (26) De aan te leggen toets is onder meer of het Instemmingsbesluit zorgvuldig tot stand is gekomen (artikel 3:2 Awb). Dat is niet alleen een juridische toets. NAM vindt die zorgvuldigheidsnorm ook belangrijk vanuit maatschappelijk oogpunt. Zij wil ook dat de negatieve en positieve gevolgen van de gaswinning proportioneel zijn. Dat achtte NAM het geval bij het ingediende winningsplan en NAM meent dat ook de minister van EZ met het Instemmingsbesluit voldoet aan die juridische en maatschappelijke zorgvuldigheidseis.

3.2.2. 32 adviezen van deskundigen en overheden

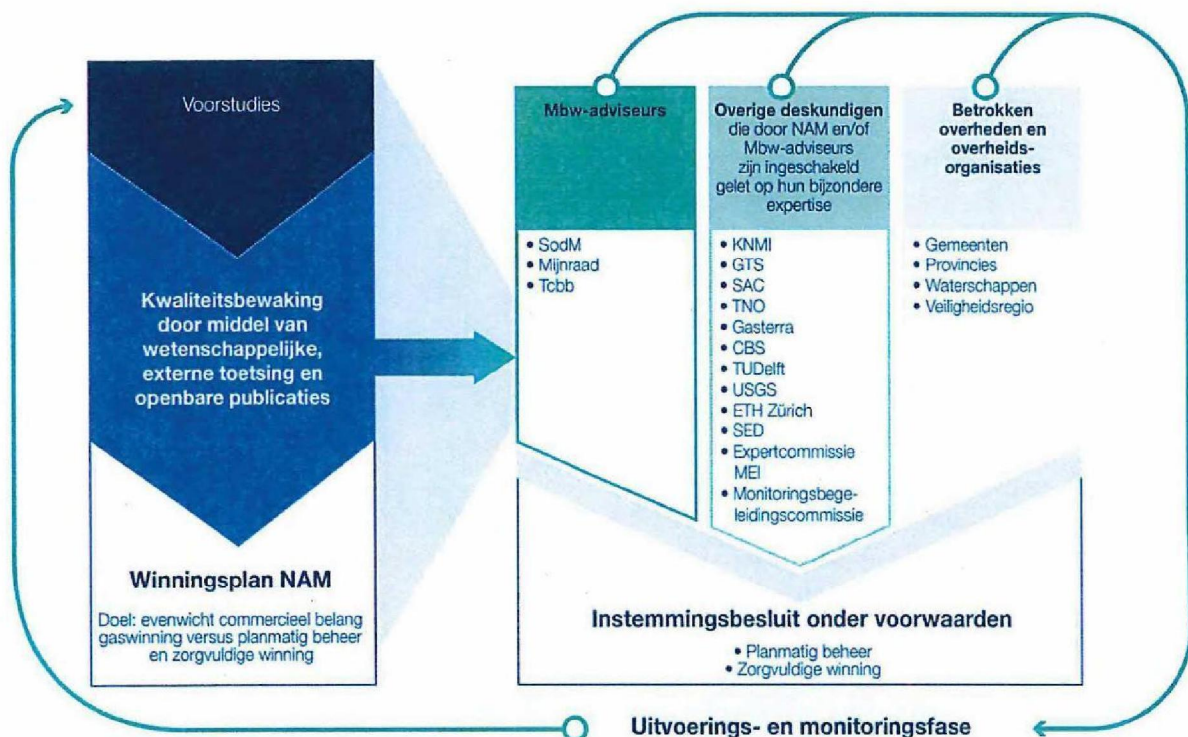
- (27) De minister van EZ heeft het Instemmingsbesluit mede genomen op basis van 32 adviezen (zie ook paragraaf 4 van het Instemmingsbesluit). Een aantal is afkomstig van wettelijke adviseurs die daartoe de technische expertise hebben. Die adviseurs hebben op hun beurt weer gebruik gemaakt van andere, eveneens wetenschappelijk onderlegde deskundigen. Het grootste aantal bij de minister van EZ ingediende adviezen is afkomstig van provincies, gemeenten, waterschappen en de veiligheidsregio. Om proactief toepassing te geven aan de kritiek van het rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid, en vooruitlopend op de wijzigingen in de Mijnbouwwet, had de minister van EZ hen gevraagd hun visie te geven op de lokale gevolgen van de gaswinning, dus niet zozeer vanwege bepaalde technische deskundigheid of wetenschappelijke inzichten. Dat is ondervangen door de in de Mbw aangegeven adviseurs en de weer door hen ingeschakelde andere deskundigen. Het is noodzake-

Stibbe

lijk (vast te stellen) dat het Instemmingsbesluit is genomen mede op basis van raadpleging van de ingebrachte adviezen en de betrokkenheid van belangrijke deskundigheid, om tot een zo goed mogelijk afgewogen besluit te kunnen komen.

(28) In de beroepschriften wordt naar de formele adviseurs en deskundigen verwezen en worden onderdelen uit hun rapportages aangehaald. Gelet op het grote aantal betrokken adviseurs en deskundigen en ook het groot aantal aspecten waarover zij zich hebben uitgelaten, acht NAM het nuttig hierna weer te geven welke deskundigen tevens kwalificeren als wettelijke adviseurs en wat hun (wettelijke) taak of deskundigengebied is. De betrokken overheden hadden ten tijde van de vaststelling van het Instemmingsbesluit geen formeel wettelijke status of een wettelijke taak tot het geven van hun visie op het door NAM ingediende winningsplan. Dat wil overigens niet zeggen dat hun inbreng niet van belang is, juist het tegendeel. Dat wil echter wel zeggen dat het primaat ligt bij de vraag wat op basis van de meest recent beschikbare wetenschappelijke inzichten de laatste (technische) stand van zaken rondom de gaswinning en bodembeweging is (en de organen die daarover kunnen adviseren op basis van hun wetenschappelijk kennis). Dat is het uitgangspunt voor beoordeling van het winningsplan.

(29) Het voorgaande is als volgt te visualiseren (bron: Stibbe):



Stibbe

3.2.3. De drie wettelijke adviseurs: het SodM, de Mijnraad en de Tcbb

- (30) De Technische commissie bodembeweging ("**Tcbb**") heeft de wettelijke, concrete taak de minister van EZ te adviseren naar aanleiding van het winningsplan. De Tcbb adviseert meer precies – alleen – over de bodembeweging (artikel 35 lid 1 sub f juncto lid 2 Mbw). Ook de Mijnraad heeft op grond van artikel 105 lid 2 Mbw expliciet de taak de minister van EZ advies te geven over (onder meer) zijn besluiten. De Mijnraad heeft deze taak "*in verband met het opsporen of winnen van delfstoffen of aardwarmte, dan wel het opslaan van stoffen*" (eerste zin van lid 2). Het SodM heeft de meest brede taak van deze adviseurs, namelijk het uitbrengen van advies op feitelijk alle aangelegenheden die met mijnbouw en de Mbw te maken hebben.¹²
- (31) De drie Mbw-adviseurs schakelen, zoals gezegd, ter vervulling van hun wettelijke taak op hun beurt weer externe wetenschappelijke deskundigheid in. Zo heeft – als voorbeeld – het SodM gebruikgemaakt van de expertise van onder meer TU Delft, TNO, KNMI en CBS.
- (32) Hierna gaat NAM in op de adviezen van elk van de drie adviseurs met betrekking tot het winningsplan. Zij streeft er niet naar om hierna de gehele inhoud van de adviezen weer te geven. Het betreft een kort overzicht van de conclusies:
- (i) *SodM*: het SodM constateert met betrekking tot het winningsplan dat "*het ingrijpen in de gasproductie vanaf 2014 (...) een duidelijk effect [heeft] gehad op de mate van seismiciteit. De seismische activiteit is na de ingrepen in de productie sterker afgenomen dan voorafgaand aan de maatregelen voorspeld werd. Analyses van CBS en TNO geven aan dat de veranderingen op een hoog betrouwbaarheidsniveau statistisch significant zijn.*" (p. 5 – samenvatting). Uit het rapport blijkt verder – onder meer – dat NAM in het gebied van Loppersum fors minder aardgas is gaan winnen en "*ook in de overige delen van het gebied [is] de seismische activiteit lager dan in 2013 en 2014.*" (p. 5 – samenvatting). Anders dan het SodM voorheen dacht, is het positieve effect op de seismische activiteit in regio Loppersum niet van tijdelijke aard (p. 5-6 - samenvatting). Het SodM concludeert dat "*het vertrouwen is toegenomen dat het systeem regelbaar is.*" Vervolgens reageert het SodM meer precies op diverse onderdelen van het winningsplan. Het SodM komt op basis van haar onderzoek, waarbij externe deskundigen zijn ingeschakeld, en enerzijds gezien haar reactie op het winningsplan en anderzijds de laatste wetenschappelijk onderzoeken en de resultaten van de beperktere gaswinning na 2014, tot het advies de gaswinning te maximeren op 24 miljard Nm³ per jaar. Wanneer aan de door het SodM geformuleerde voorwaarden is voldaan, is er volgens hem weer ruimte tot intensivering van de gaswinning.¹³

¹² Het SodM ressorteert onder het ministerie van EZ en heeft tot (primaire) taak: "*het toezien op het verrichten van verkenningsonderzoeken, op het opsporen en het winnen van delfstoffen en aardwarmte en op het opslaan van stoffen.*" (artikel 127 lid 1 Mbw).

¹³ SodM, Advies Winningsplan 2016, d.d. mei 2016, p. 13: "*Als na enkele jaren blijkt dat de seismiciteit duidelijk is afgenomen en bovendien een adequaat Meet- en regelprotocol is geïmplementeerd, kan de jaarlijkse winning op 27 miljard Nm³/jaar worden gesteld.*"

Stibbe

- (ii) *Mijnraad*: de Mijnraad heeft tevens advies gegeven naar aanleiding van het winningsplan (die taak is met de wetwijziging van 1 januari 2017 in de Mbw ook nader geëxpliciteerd). Anders dan het SodM komt de Mijnraad niet tot de conclusie dat het systeem regelbaar is. De Mijnraad komt daarentegen wel tot de conclusie dat het "voor de korte termijn (3 a 4 jaar) zou dit als statistisch aannemelijk kunnen worden beschouwd." (p. 3). Verder ziet ook de Mijnraad dat het aantal bevingen en de intensiteit ervan zijn afgenomen. Voor de langere termijn zijn studies essentieel, aldus de Mijnraad. De Mijnraad stelt verder dat "met de huidige stand van kennis de vermindering van de totale productie belangrijker is dan regionale spreiding." De Mijnraad adviseert de minister van EZ de gaswinning te beperken met inachtneming van de leveringszekerheidseis. De Mijnraad komt tot die conclusie, omdat: "[n]u minder winnen levert daarmee tijd op, tijd die goed gebruikt kan worden: voor de versterking van woningen, gebouwen en infrastructuur; voor het uitbreiden van kennis." (p. 5). In dit verband stelt de Mijnraad verder een doorlooptijd van vijf jaar voor (p. 6).
- (iii) *Tcbb*: over de aardbevingen en de gevolgen ervan komt continue nieuwe informatie beschikbaar, aldus de Tcbb. De Tcbb duidt dit aan als 'voortschrijdend inzicht'. De Tcbb adviseert de minister van EZ te komen tot een concreet aantal, in haar advies nader geformuleerde actiepunten (bijv: "Geen verhogingen van de productie toe te staan op basis van eventueel meevallende studie- en meetresultaten"). De Tcbb adviseert alleen voorwaardelijk met het winningsplan in te stemmen.
- (33) De minister van EZ heeft niet alleen adviezen ingewonnen van deze drie adviseurs op grond van de Mbw, maar heeft ook Gasunie Transport Services ("**GTS**" of "**Gasunie**") gevraagd om advies. Gasunie heeft als landelijk netbeheerder op grond van de Gaswet tot taak – simpel gezegd – ervoor te zorgen dat de samenleving niet zonder gas komt te zitten. Het is dan ook vanzelfsprekend dat de minister van EZ aan GTS de vraag heeft gesteld welke levering van aardgas uit het Groningenveld nodig is om aan de leveringszekerheid te voldoen. Gasunie zet in haar advies uiteen welke gaswinning er nodig is om de leveringszekerheid te behouden. Gasunie adviseert dat de vraag naar Groningengas voor een belangrijk gedeelte wordt beïnvloed door de temperatuurontwikkeling in een jaar. In een koud jaar wordt er meer gestookt dan in een warm jaar. Gasunie heeft op basis van temperatuurprofielen bepaald hoeveel Groningengas er minimaal benodigd is in een gasjaar. Gasunie komt in haar advies tot het antwoord dat 30 bcm voldoende is voor alle gehanteerde temperatuurprofielen en 24 bcm "voldoende om Groningen gelijkmatig in te zetten voor de helft van het aantal temperatuurprofielen." Dit betekent ook dat voor 50% van de temperatuurprofielen meer Groningengas nodig is waarvoor GTS een graaddagen formule heeft vastgesteld om te bepalen hoeveel extra Groningengas nodig is om de marktvrage af te dekken. De koud weer scenario's hebben als consequentie dat het Groningenveld minder gelijkmatig kan worden ingezet. Daarnaast adviseert GTS dat er zich een aantal situaties in de praktijk kunnen voordoen, zoals de uitval van pseudo L-gas productie, transportbeperkingen en de samenstelling van het H-gas, waarvoor Groningen de back-up vormt. Hiervoor schat GTS dat gemiddeld 1,5 bcm/jaar nodig zou kunnen zijn. De minister van EZ heeft hiermee in het besluit ook rekening gehouden.

Stibbe

- 3.2.4. De adviezen vormen de basis van de belangenafweging die de minister van EZ in het kader van het Instemmingsbesluit heeft gemaakt
- (34) Van belang is dat waar de adviseurs kritische kanttekeningen plaatsen bij het winningsplan, daaraan in het Instemmingsbesluit wel degelijk gevolg is gegeven, anders dan appellanten naar voren brengen.
- (35) De minister van EZ heeft zijn instemming namelijk gegeven op basis van een aantal strikte voorwaarden en beperkingen, die in de vorm van voorschriften in het besluit zijn opgenomen. De kritische kanttekeningen hebben daadwerkelijk geleid tot bijstelling van hetgeen NAM in haar winningsplan heeft opgenomen, zoals de voorgestelde winning van 27 miljard Nm³ per jaar met mogelijkheid tot verhoging naar 33 miljard Nm³ per jaar. NAM heeft zich simpelweg aan de door EZ opgelegde verdere restrictie van 24 miljard Nm³ per jaar te houden, alsook aan de andere opgelegde voorschriften. Er moet zo snel als mogelijk meer duidelijkheid over resterende onzekerheden komen. In de tussentijd wordt de gaswinning sterk beperkt. Daarbij vindt de minister van EZ aansluiting bij hetgeen door zowel het SodM als de Mijnraad naar voren is gebracht: vanaf 2014 is het aantal bevingen afgenomen alsook de intensiteit van bevingen die nog wel hebben plaatsgevonden en zijn beide adviseurs het erover eens dat in de aankomende paar jaren hierin geen verandering is te verwachten.
- (36) In randnummer 2.21 van het beroepschrift van de Provincie Groningen e.a. is geschreven over de wijze waarop de minister van EZ de diverse adviezen bij zijn besluitvorming heeft betrokken:
- "Over de wijze waarop de minister is omgegaan met deze adviezen, moet worden geconstateerd dat de minister zonder deugdelijke aanleiding of onderbouwing de adviezen van de verschillende door hem gevraagde adviseurs verschillend waardeert en betreft. Enerzijds overweegt de minister dat de uitgebreide adviezen van de decentrale overheden niet kunnen worden meegenomen in de toetsing op grond van de Mijnbouwwet en het Mijnbouwbesluit. Anderzijds steunt het bestreden besluit in zeer belangrijke mate op het advies van het SodM."*
- (37) De minister van EZ heeft zich bij de afweging om al dan niet – onder voorwaarden of in afwijking van – met het winningsplan in te stemmen, rekenschap te geven van alle belangen. Een belangrijk onderdeel van de aan te leggen toets is de wetenschappelijke expertise van wat kort gezegd het effect is van gaswinning. Die onderzoeken heeft de minister van EZ als uitgangspunt te nemen bij de door hem te maken belangenafweging. De minister van EZ heeft zich daarbij bovendien te baseren op de meest actuele stand van zaken. Die benodigde kennis is primair aanwezig bij het SodM, de Mijnraad, de Tcbb, NAM en de door hen ingeschakelde deskundigen. De betrokken overheden hebben (andere) expertise, namelijk bijvoorbeeld met betrekking tot de vraag wat de lokale maatschappelijke gevolgen zijn van de gaswinning in het Groningenveld.
- (38) In de beroepsschriften wordt getracht de adviezen tegen(over) elkaar (af) te zetten en eventuele tegenstrijdigheden onder een vergrootglas te leggen. Voor zover die tegenstrijdigheden er al zijn, geldt hoe dan ook dat de eindconclusies van de wettelijke adviseurs – in ieder

Stibbe

geval voor de korte termijn – met elkaar overeenkomen. Het SodM, de Mijnraad en de Tcbb hebben alle drie geadviseerd de gaswinning verder terug te draaien. De minister van EZ heeft daaraan met het Instemmingsbesluit voldaan. De drie adviseurs constateren óók dat de kennis over het effect van gaswinning steeds groter wordt en dat die factor van belang is bij de vraag of, en zo ja op welke wijze, (blijvend) gas kan worden gewonnen.

- (39) Nogmaals: sinds de beving in Huizinge is de situatie sterk veranderd. Er wordt fors minder aardgas gewonnen. Het aantal bevingen en de intensiteit ervan zijn afgenomen (zie ook paragraaf 3.4.2) en er vindt bijvoorbeeld een veel gedetailleerdere continue monitoring plaats. Verder is er een versterkingsoperatie gestart, die tot doel heeft Groningen bevingsbestendiger te maken (zie ook paragraaf 3.5). De schade-afhandeling verloopt over het algemeen voortvarend, zoals ook de Tcbb concludeert doch met steeds het oog op verdere verbeteringen op dat vlak (zie ook paragraaf 3.6). In goede samenspraak met tal van betrokkenen, zoals de Nationaal Coördinator Groningen ("NCG"), wordt via commissies, panels en overleggen continue bezien waar verdere aanpak nodig is en dan wordt die aanpak ook daadwerkelijk verzorgd. Met deze omstandigheden als verschil ten opzichte van de eerdere instemmingsbesluiten, heeft de minister van EZ het nog steeds nodig gevonden de hoeveelheid te winnen aardgas verder te beperken tot 24 miljard Nm³ per jaar. De minister van EZ houdt daarmee, anders dan appellanten stellen, wel degelijk rekening met de resterende onzekerheden en de in acht te nemen grondrechten.¹⁴
- (40) In een Afdelingsuitspraak van 28 januari 2015 deed zich een situatie voor waarin zelfs vier deskundigen tot een verschillend oordeel kwamen over het punt van discussie, namelijk de wijze van schadebegroting.¹⁵ Het betrof hier een planschadezaak, die dus niet volledig vergelijkbaar is met de onderhavige kwestie, maar uw Afdeling heeft daarin – zo NAM begrijpt – een algemene rechtsoverweging gewijd aan het betrekken van een deskundigenoordeel bij de besluitvorming. De aan te leggen rechterlijke toets is, aldus die uitspraak en in casu toegepast, of de minister van EZ zich bij de besluitvorming in redelijkheid op de deskundigenoordelen heeft kunnen baseren, gelet op de in die oordelen neergelegde motivering. Het antwoord op deze vraag is wat NAM betreft bevestigend. Het is een bestuursorgaan bijvoorbeeld ook toegestaan af te wijken van een advies, mits dat onderbouwd geschiedt op basis van een ander deskundigenoordeel. Daarbij heeft het bestuursorgaan in het bijzonder in acht te nemen de vraag of de ingeschakelde deskundige de juiste expertise heeft. Het Instemmingsbesluit voldoet hieraan. De minister van EZ maakt in het Instemmingsbesluit inzichtelijk hoe hij de diverse deskundigenrapportages heeft betrokken in zijn besluitvorming, door daarop per onderdeel in te gaan, en waarbij hij uiteraard meeweegt ieders expertise en de weer door hen ingeschakelde externe deskundigheid (zoals het SodM bijvoorbeeld TU Delft heeft gevraagd om *input*).
- (41) Tot slot, geen van de wettelijke adviseurs adviseert de minister van EZ om *niet* met het winningsplan in te stemmen. Zij adviseren de minister van EZ – op basis van de huidige wetenschappelijke stand van zaken – de gaswinning vooral nog wel te beperken. Aan deze

¹⁴ Zie ook r.o. 17.2 van uw uitspraak d.d. 18 november 2015, waarin naar voren komt dat de minister van EZ uitdrukkelijk wél de veiligheidsrisico's in zijn afweging heeft betrokken. Dat is nu nog meer het geval.

¹⁵ ABRvS 28 januari 2015, ECLI:NL:RVS:2015:176, AB 2015, 270, m.nt. G.M. van den Broek.

Stibbe

adviezen heeft de minister van EZ gevolg gegeven. Het Instemmingsbesluit bevat een aantal voorschriften, op basis waarvan er sprake is van een continue hand aan de kraan..

3.3. Intermezzo: NAM op afstand van de versterkingsopgave en schadeafhandeling

- (42) Alvorens hierna in te gaan op de specifieke onderdelen van het Instemmingsbesluit, benadrukt NAM het feit dat de onderdelen versterking (paragraaf 3.5) en schadeafhandeling (paragraaf 3.6) welbewust op afstand van NAM zijn geplaatst, en dat NAM zich ook steeds verder terugtrekt daarvan. Gelet op het belang van een goede en voortvarende uitvoering van de versterkingsopgave en schadeafhandeling voor de inwoners van het bevingingsgebied, en daarmee voor het Instemmingsbesluit, hecht NAM eraan hierna wel een toelichting te geven op beide onderdelen. In deze paragraaf geeft NAM eerst een korte, algemene toelichting, waarna de specifieke rolverdeling per onderdeel verder wordt toegelicht in de desbetreffende paragraaf.
- (43) Op 1 januari 2015 is het Centrum voor Veilig Wonen ("CVW") ingesteld. Het CVW is de technische uitvoerder van de versterkingsopgave en de schadeafhandeling. Het CVW geeft opdracht aan aannemers voor het daadwerkelijk inspecteren, herstellen en versterken van woningen en gebouwen.
- (44) Daarnaast is sinds 1 januari 2016 de NCG ingesteld bij een Instellingsbesluit van de minister van EZ.¹⁶ De NCG heeft op basis van dat besluit de regie gekregen over het inspectie- en versterkingsprogramma. De NCG bepaalt de volgorde van inspectie en versterking. Verder werkt de NCG aan het vergroten van de leefbaarheid en duurzaamheid en het versterken van de regionale economie.¹⁷
- (45) Het is illusoir aan te nemen dat NAM (mede gelet op de blijvende aansprakelijkheid of het blijven leveren van wetenschappelijke inzichten) geen enkele rol meer heeft, maar deze rolverdeling is geborgd in de samenwerkingsafspraken NCG-NAM-CVW en in het door de NCG vastgestelde Meerjarenprogramma ("MJP"). In het MJP is opgenomen hoe in de komende jaren precies de versterkingsopgave wordt uitgevoerd en hoe schademeldingen worden afgehandeld. Dit MJP is in overleg met alle betrokken overheden tot stand gekomen.
- (46) Van belang om te benoemen is dat het MJP tussentijds wordt geactualiseerd, aangezien er door nader onderzoek sprake kan zijn van voortschrijdend inzicht. Daarom is de huidige werkwijze van de NCG om twee keer per jaar te bezien wat de stand der inzichten is. Besluiten worden genomen op basis van het op dat moment vastgestelde kader.

¹⁶ Besluit van de Minister van Economische Zaken van 1 mei 2015, nr. WJZ/15057631, tot instelling van de Nationaal Coördinator Groningen en de Overheidsdienst Groningen (Instellingsbesluit Nationaal Coördinator Groningen) (Staatscourant 2015, nr. 12511).

¹⁷ De opdracht, rol en verantwoordelijkheid van de NCG zijn verder beschreven in de aanvulling op het bestuursakkoord "Vertrouwen op herstel, Herstel van vertrouwen", onderdeel Overheidsdienst Groningen, en in het document "Governance programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen". Daarnaast zijn er aparte afspraken gemaakt met en voor de Stad Groningen.

Stibbe

- (47) Recent heeft de NCG een nieuw MJP vastgesteld. Dit MJP ziet op de jaren 2017-2021.¹⁸ De minister van EZ heeft dit naar de Kamer verstuurd bij brief d.d. 23 december 2016.¹⁹ Bij die brief en MJP was tevens de 'Rapportage werkgroep Maatgevende aardbevingsbelasting voor de industrie' gevoegd, waarop wij in paragraaf 3.5.2 terugkomen.
- (48) Ten tijde van het vaststellen van het Instemmingsbesluit was dit meest recente MJP (2017-2021) nog niet (definitief) vastgesteld. Het meest recente MJP betreft echter een verdere operationalisering van wat er in het vorig MJP (2016-2020) stond opgenomen. In deze reactie van NAM wordt teneinde de meest actuele stand van zaken weer te geven – wat betreft de onderdelen versterking en schadeafhandeling – daarom (ook) verwezen naar het meest recente MJP. Zowel het Instemmingsbesluit als het MJP bevatten mechanismen om steeds de meest recente inzichten te genereren en hanteren.
- (49) Ten slotte merkt NAM op dat ook het Instemmingsbesluit weerspiegelt dat NAM bij de uitvoering van de versterkingsopgave en schadeafhandeling op afstand staat. Voor beide onderdelen worden in het Instemmingsbesluit – anders dan in het vorige instemmingsbesluit – dan ook geen voorschriften opgelegd aan NAM wat betreft de (feitelijke) uitvoering. Wel verplicht het Instemmingsbesluit dat NAM op beide onderdelen een onderzoek uitvoert. Wat betreft schade dient NAM te komen tot een methodiek om de mate van schade te berekenen, en een verdere uitwerking daarvan voor het productieniveau op uiterlijk 1 november 2017 (voorschrift 7), en wat betreft versterking moet NAM op uiterlijk 1 november 2017 een rapport indienen waarin een overzicht wordt opgenomen van de voornaamste risico's gerelateerd aan gebouwen, industriële installaties, infrastructuur en waterkeringen (voorschrift 8). Deze zullen alsdan een doorwerking hebben bij het stellen van prioriteiten binnen het MJP.

3.4. **Onderdeel veiligheid: gedurende het winningsplan vindt een veilige en verantwoorde gaswinning plaats**

3.4.1. **Introductie**

- (50) Het eerste specifieke onderdeel waarop NAM een toelichting wenst te geven betreft de veiligheidssituatie in Groningen. Appellanten voeren aan dat er sprake is van een onveilige situatie, doordat er veel onzekerheden en onduidelijkheden zouden bestaan. Op basis daarvan zou de belangenafweging van de minister van EZ onjuist zijn gemaakt, aldus appellanten.
- (51) In de eerste plaats merkt NAM op dat het duiden van 'onzekerheden' van de diverse onderzoeken in het winningsplan is ingegeven door het nadrukkelijke verzoek van de Onderzoeksraad voor Veiligheid en het SodM om de onzekerheden inzichtelijk te maken. Dit geeft echter op zich nog geen precieze indicatie van de grootte van de risico's, en in hoeverre deze zich daadwerkelijk zullen manifesteren.

¹⁸ NCG, *Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2017-2021*, kenmerk 16140933.

¹⁹ *Kamerstukken II 2016/17, 33529, nr. 321.*

Stibbe

- (52) NAM ontkent niet dat er onzekerheden bestaan rondom de gaswinning, maar meent dat de belangenafweging door de minister van EZ – waarin die onzekerheden zijn meegenomen – juist is geschied. Zoals toegelicht in paragraaf 2.3 is het niet zo dat een instemmingsbesluit pas kan worden genomen als er geen onzekerheden meer bestaan. De aan te leggen toets is of met het gegeven van de aanwezige – resterende – onzekerheden, de minister van EZ kan instemmen met het voorgelegde winningsplan. In dat kader kan de minister van EZ voorwaarden en beperkingen aan NAM opleggen om die onzekerheden zoveel als mogelijk beheersbaar te maken.
- (53) Die toets kan het Instemmingsbesluit volgens NAM doorstaan. In de eerste plaats heeft de minister van EZ verschillende (nadere) onderzoeken als verplichting verbonden aan het Instemmingsbesluit, waarbij tevens (aan de hand van "grenswaarden") een belangrijke vinger aan de pols wordt gehouden en ingrijpen te allen tijde mogelijk is, als dat nodig blijkt. Het Instemmingsbesluit laat ruimte – sterker: stelt de verplichting – dat er zo nodig wordt ingegrepen.
- (54) Tegelijkertijd worden er voortdurend maatregelen genomen (mede op basis van het Instemmingsbesluit) om resterende onzekerheden weg te nemen of op te vangen. Daarover het volgende. Allereerst zijn er allerlei preventieve maatregelen rond de ondergrond opgenomen in het Instemmingsbesluit, zoals:
- (i) verdergaande (regionale) productiebeperkingen (voorschrift 2);
 - (ii) productieverdeling (voorschrift 3);
 - (iii) gelijkmatig (vlak) produceren (voorschrift 4);
 - (iv) uitvoering van het Meet- en Regelprotocol (voorschrift 5); en
 - (v) uitvoering van het studie- en data acquisitieprogramma (voorschrift 9).
- (55) In de tweede plaats, parallel daaraan, worden er, onder regie van de NCG en uitgevoerd door het CVW, maatregelen genomen die betrekking hebben op de bovengrond, zoals de uitvoering van het versterkingsprogramma (zoals hierna toegelicht in paragraaf 4.4) en het verminderen van hinder door verbeteringen in de afhandeling van schade (zoals hierna toegelicht in paragraaf 4.5).
- (56) In de derde plaats wijst NAM op de volgende mitigerende maatregelen op de bovengrond, die zij al dan niet gezamenlijk met de NCG en het CVW oppakt:
- (i) Incidentbestrijding: publieksvoorlichting, samenwerking met de veiligheidsregio, en oefeningen;
 - (ii) Samenwerking met overige beheerders van infrastructuur en industrie;
 - (iii) Verbetering van de leefbaarheid en het sociaaleconomisch perspectief in de provincie Groningen (zoals hierna nader toegelicht in paragraaf 4).
- (57) NAM hecht eraan te benadrukken dat zij op basis van al deze gezamenlijke maatregelen en onderzoeksverplichtingen (tevens volgend uit het Instemmingsbesluit) de overtuiging heeft dat een veilige en verantwoorde gaswinning mogelijk is op het toegestane en aangevraagde productieniveau. Dat is ook verwoord in het winningsplan.

Stibbe

- (58) Dit (veiligheids)beeld wordt bevestigd in de onderzoeken van onafhankelijke instituten en wetenschappers die ten behoeve van het winningsplan 2016 zijn opgesteld. NAM publiceert onderzoeksrapporten, bijbehorende data en beoordelingsrapporten op haar website (www.nam.nl/feiten-en-cijfers), zodat deze voor iedereen te raadplegen zijn en daarmee de publieke betrokkenheid kan worden vergroot. Enkele specifieke ontwikkelingen die uit deze onderzoeken volgen zet NAM hierna in het kort uiteen:
- (i) het totaal aan (zwaardere) bevingen in het Groningenveld is afgenomen (paragraaf 3.4.2);
 - (ii) het Instemmingsbesluit houdt rekening met een kracht van 5.0 op de schaal van Richter (paragraaf 3.4.3);
 - (iii) SodM geeft aan dat gelijkmatig produceren een positief effect heeft op de te verwachten seismiciteit (paragraaf 3.4.4); en
 - (iv) de maximaal te verwachten grondversnellingen zijn gereduceerd (paragraaf 3.4.5).

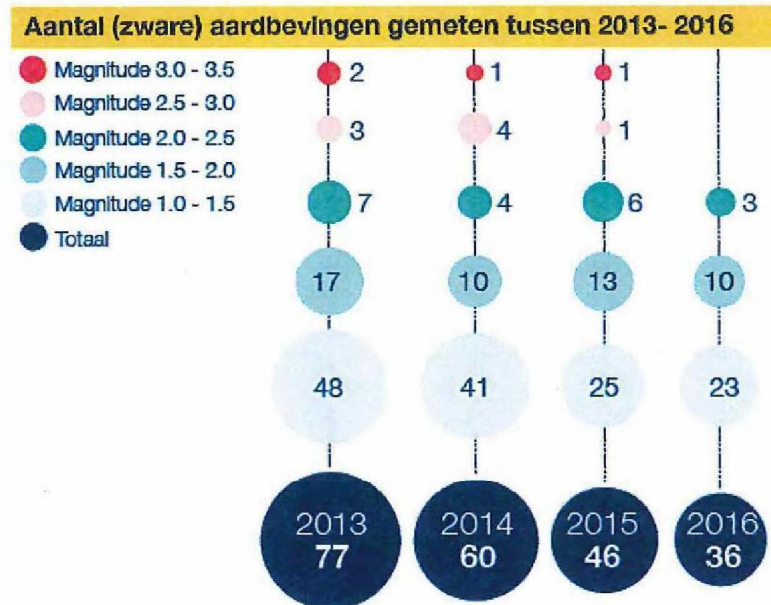
3.4.2. Het totaal aan (zwaardere) bevingen in het Groningenveld is afgenomen

- (59) Uit het meetnetwerk van het KNMI volgt dat **het totaal aan (zwaardere) bevingen is afgenomen**. Het KNMI is het nationaal referentie-instituut voor weer, klimaat en seismologie in Nederland. Het KNMI-meetnetwerk is vanaf 2014 aanzienlijk uitgebreid met tientallen extra sensoren en geofoons. Hiermee kunnen meer aardbevingen worden geregistreerd door het KNMI. Vooral aardbevingen met een magnitude lager dan 1,5 kunnen sindsdien beter worden opgemerkt door het netwerk. De minister van EZ heeft recent, op 4 januari 2017, bevestigd dat de gaswinningsgebieden in Noord-Nederland beschikken over een netwerk waarmee alle bevingen met een magnitude tussen 1,0 en 1,5 (en groter) op de schaal van Richter met zekerheid worden gedetecteerd en gelokaliseerd.²⁰ Volgens het KNMI is het seismische meetnetwerk in Groningen inmiddels het op één na beste ter wereld, na dat in Californië.²¹
- (60) Wanneer wordt gekeken naar de bevingen in de afgelopen vier jaren (sinds de beving in Huizinge) en vanaf een magnitude van 1 op de schaal van Richter, ontstaat het volgende beeld (cijfers afkomstig van het KNMI-meetwerk, zoals weergegeven op www.nam.nl, d.d. 30 januari 2017). Hieruit volgt dat de kracht van de bevingen en het totaal aan (zwaardere) bevingen afneemt.

²⁰ Kamerstukken II 2016/07, 32849, nr. 98.

²¹ NCG, *Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2017-2021*, kenmerk 16140933, p. 36.

Stibbe



3.4.3. Het Instemmingsbesluit houdt rekening met een kracht van 5.0 op de schaal van Richter

- (61) Wat betreft de **mogelijke magnitude** van een beving merkt NAM op dat door appellanten de indruk wordt gewekt dat het Instemmingsbesluit geen rekening houdt met een beving met een kracht van 5.0 op de schaal van Richter. Dit is onjuist. Het winningsplan en de daaronder hangende veiligheidsberekeningen houden rekening met een geïnduceerde aardbeving van 5.0 of hoger op de schaal van Richter. Voor de versterkingsopgave wordt gebruik gemaakt van een dreigingskaart van het KNMI welke is vastgesteld voor een beving met een maximale magnitude van 5.0 op de schaal van Richter. Zo houdt het Instemmingsbesluit op verschillende manieren impliciet rekening met een mogelijke beving met een kracht van 5.0 op de schaal van Richter.
- (62) Daarnaast merkt NAM op dat zij sinds de vaststelling van het winningsplan verder inzicht heeft verkregen in de maximaal te verwachten kracht van een beving gedurende de duur van het winningsplan. Dit voortschrijdend inzicht komt voort uit een door haar georganiseerde workshop in maart 2016 in Amsterdam, waarbij 36 deskundigen uit de hele wereld bij elkaar zijn gekomen om op basis van alle aanwezige data uit de Groningen ondergrond hun expertises uit te wisselen over de maximale magnitude van aardbevingen in Groningen voor de duur van het veld. De resultaten van de workshop zijn vastgelegd in het uitgebreide "*Report on Mmax Expert Workshop*" (juli 2016) en zijn deel geworden van het voortdurende studieprogramma van NAM.²² Op basis van deze uitkomsten heeft NAM de verwachte maximum magnitude naar beneden bijgesteld.

²² Report on Mmax Expert Workshop, 8-10 March 2016, World Trade Centre, Schiphol Airport, the Netherlands (te vinden op www.nam.nl).

Stibbe

3.4.4. Gelijkmatic produceren heeft volgens SodM positief effect op de te verwachten seismiciteit

- (63) Adviseurs van de minister van EZ constateren dat het **gelijkmatic produceren** effect heeft op de te verwachten seismiciteit. De SodM baseert haar conclusie dat nu is aangetoond dat fluctuaties een rol spelen in het ontstaan van bevingen op de volgende overweging:

*"In 2015 heeft TNO laten zien dat de voor het Groningenveld karakteristieke jaarlijkse seizoensfluctuatie in de winning de waargenomen variaties in het aantal bevingen beïnvloedt (met een vertraging van vijf tot zeven maanden). CBS heeft in een nieuwe studie in 2016 laten zien dat het mogelijk is te corrigeren voor de verstorende effecten van drukvoortplanting. CBS gebruikte de gemodelleerde reservoirdrukken op de locaties van de bevingen. Na deze correctie blijkt er een statistisch significant verband te bestaan tussen de jaarlijkse seizoensfluctuaties en de waargenomen seismiciteit, waarbij zowel naar het tijdstip als naar de positie van de bevingen wordt gekeken (zie ook Bijlage II). Ook geeft CBS aan dat de variaties in de productie (en dus van de wisseling in snelheid van drukkaling) en de variaties in waargenomen seismiciteit met een hoge mate van waarschijnlijkheid met elkaar in causaal verband staan."*²³

- (64) De minister van EZ heeft op basis van het SodM advies (en de onderliggende adviseurs TNO/CBS) aannemelijk geacht dat gelijkmatic produceren wenselijk is. Derhalve is NAM op basis van het Instemmingsbesluit verplicht om gelijkmatic over het jaar te produceren en seizoensfluctuaties zo veel mogelijk te voorkomen (voorschrift 4). Tevens is aan NAM de opdracht verstrekt in het Instemmingsbesluit om dit effect verder te bestuderen.

3.4.5. De maximaal te verwachten grondversnellingen zijn gereduceerd

- (65) In het kader van de **grondversnellingen** merkt NAM op dat de maximaal te verwachte grondversnellingen in het Groningenveld de afgelopen jaren zijn gereduceerd. Het KNMI stelt de PGA (*peak ground acceleration*, of te wel: grondversnellingen)-kaart vast. Het KNMI heeft drie kaarten gepubliceerd in de laatste drie jaar, waarvan de maximum grondversnelling is gereduceerd van 0.42g naar 0.22g. Dit betreft een significante reductie.
- (66) De eerste pga-kaart (versie 0) verscheen in 2014. Het maximum betrof toen 0.42g. Vervolgens is in oktober 2015 een vernieuwde pga-kaart (versie 1) vastgesteld door het KNMI, waarin een (lager) maximum van 0.36g stond opgenomen. Veel van de uitgevoerde onderzoeken met betrekking tot het Groningenveld zijn nog gebaseerd op deze (oude) pga-kaart. Deze pga-kaart (versie 1) ziet er als volgt uit:

²³ SodM, *Advies Winningsplan Groningen 2016*, mei 2016, p. 11 (zie ook p. 52 en p. 55).

Stibbe

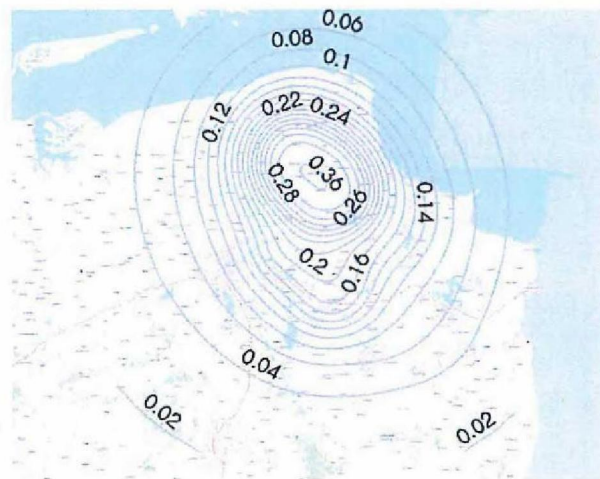


Figure 3. Predicted ground motions with a 10% chance of exceedance in 50 years (475 year return rate), using the GMPE V1 model and $M_{max}=5.0$. Maximum PGA values near Loppersum of 0,36g.

- (67) Inmiddels heeft het KNMI een nieuw rapport gepubliceerd, dat dateert van juni 2016.²⁴ Hierin geeft het KNMI een update van haar vorig vastgestelde pga-kaart. Dit is aldus pga-kaart (versie 2). Deze nieuwe seismische "hazard map" (aardbevingsdreiging, uitgedrukt in grondversnelling) is het resultaat van meer metingen van het uitgebreide netwerk van seismische meetstations in Noord-Nederland en meer kennis over de ondiepe ondergrond in Groningen. Deze nieuwe kaart is dan ook uitgebreider en gedetailleerder dan de vorige twee versies die het KNMI heeft gepubliceerd. De opgestelde hazardkaart door NAM ten behoeve van het winningsplan (opgesteld voorafgaand aan het nieuwe rapport van het KNMI) komt in hoge mate overeen met deze meest recente versie van het KNMI. De hazardkaart van het KNMI (versie 2) ziet er nu als volgt uit:

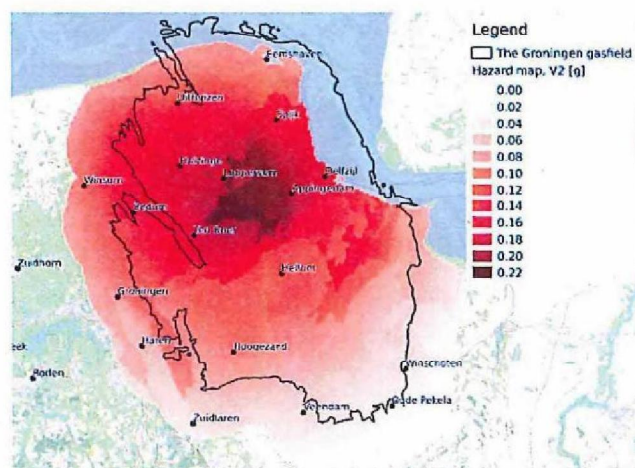


Figure 5: Probabilistic seismic hazard map for Groningen for the period $T = 0.01$ s. The return period is 475 y according to Eurocode 8, max PGA = 0.22 g. The black solid line indicates the contours of the Groningen gas field.

²⁴ KNMI, "Probabilistic Seismic Hazard Analysis for Induced Earthquakes in Groningen, Update June 2016", bron: www.knmi.nl.

Stibbe

- (68) Met deze verschillende hazardkaarten wordt inzichtelijk dat de maximaal te verwachten grondversnellingen (en daarmee de seismische dreiging) in het Groningenveld sinds 2014 zijn gereduceerd. Van een maximum van 0.42g in 2014 tot een maximum van 0.22g in 2016. De ontwikkeling van deze kaarten laat zien hoe de kennis in een relatief kort tijdsbestek van enkele jaren verder is vergroot. Tevens laat de reductie van de verwachte grondversnellingen zien dat de kans op (ernstige) schade afneemt.

3.4.6. NAM zit niet stil: verdergaand onderzoek

- (69) Wat betreft het onderdeel "veiligheid" wijst NAM ten slotte op voorschrift 5 van het Instemmingsbesluit. Daarin zijn verschillende rapportageverplichtingen opgelegd aan NAM:

- (i) Elk halfjaar moet NAM een rapportage uitbrengen met analyses van metingen op het gebied van seismiciteit en effecten daarvan aan het aardoppervlak;
- (ii) NAM dient telkens (binnen twee weken) een rapportage uit te brengen waarin wordt aangegeven welke beheersmaatregelen worden genomen om het seismisch risico te beperken als er:
 - (a) boven het Groningengasveld een aardbevingsdichtheid wordt vastgesteld gelijk of hoger dan 0,25 bevingen/km²/per jaar, uitgaande van aardbevingen met een magnitude van 1,0 of meer;
 - (b) een grondversnelling optreedt die gelijk of hoger is aan de grenswaarde van 0,05g.

- (70) Op basis hiervan was en blijft de minister van EZ op de hoogte en kan (of moet) hij zo nodig maatregelen nemen. Ook op die manier wordt de veiligheid in het winningsgebied gewaarborgd.

3.5. Versterkingsopgave: uitvoering, vereenvoudiging en versnelling onder regie van de NCG

3.5.1. Introductie

- (71) NAM behoort op grond van artikel 33 Mbw alle maatregelen die redelijkerwijs van haar gevergd kunnen worden te treffen om te voorkomen dat als gevolg van de met gebruikmaking van de winningsvergunning verrichte activiteiten schade door bodembeweging wordt veroorzaakt en de veiligheid wordt geschaad. Dit is de zorgplicht van NAM. Het Instemmingsbesluit en het MJP geven hieraan (onder meer) invulling. In dat kader worden constructies preventief versterkt. Sommige appellanten voeren echter aan dat de voortgang van het versterkingsprogramma onvoldoende zou zijn. NAM hecht er derhalve aan toe te lichten hoe dit uitgangspunt en programma wordt vormgegeven en wat de huidige stand van zaken is.
- (72) Tegelijkertijd benadrukt NAM nogmaals dat zij (zoals toegelicht in paragraaf 3.3), anders

Stibbe

dan het aandragen van de uit de NAM Hazard Risk Assessment (HRA) voortvloeiende prioritaire gebieden en gebouwen, en haar rol als financier van de versterking alsook onderliggend technisch onderzoek, geen verantwoordelijkheid heeft in de uitvoering van de versterkingsopgave. Wat betreft het onderdeel versterking laat zich dat ook zien in de hierna opgenomen rolverdeling, welke is opgenomen in het MJP 2017-2021. NAM komt hierin, behalve in haar rol als financier, niet voor.

Fase	Verantwoordelijkheid	Overige rollen
1 Gebiedsprioritering	NCG	
2 Opstellen concept-jaarplan (bestaande uit de conceptgebiedsversterkingsplannen).	NCG	Gemeenten, corporaties, zorginstellingen etc. leveren inbreng. CVW vervult haar rol als adviseur.
3 Vaststelling jaarplan (bestaande uit gebiedsversterkingsplannen).	NCG	Financiers keuren goed en stellen budget beschikbaar voor de gebiedsversterkingsplannen voordat NCG, gemeenten, corporaties etc. dit vaststellen.
4 Project Uitvoering	CVW (regie op uitvoering van de versterking), gemeenten, corporaties etc. voor andere opgaven.	Toezicht gemeenten/NCG.
5 Rapportages, evalueren en bijstellen.		NCG en gemeente stellen bij binnen kaders uit fase 3.

Figuur 6: Overzicht stappen, rollen en verantwoordelijkheden versterking

- (73) Het meer op afstand komen van NAM bij de uitvoering neemt niet weg dat NAM de versterkingsopgave vanaf aanvang en nog immer serieus neemt. De versterkingsopgave zorgt ervoor dat wanneer gebouwen successievelijk zijn versterkt, de gebouwen in het bevingengebied voldoen aan de norm, hetgeen hopelijk ook bijdraagt aan een gevoel van veiligheid.
- (74) Daarom wenst NAM een nadere toelichting te geven op dit onderdeel. In deze paragraaf bespreekt NAM:
- (i) in het algemeen hoe de versterkingsopgave wordt uitgevoerd (paragraaf 3.5.2);
 - (ii) de wijze van uitvoering van de woningopgave (paragraaf 3.5.3); en
 - (iii) hoe de woningopgave de komende jaren in de praktijk versneld en vereenvoudigd gaat worden (paragraaf 3.5.4).
- (75) Op basis hiervan concludeert NAM dat de uitvoering van de versterkingsopgave over het algemeen voortvarend wordt opgepakt door de NCG en de betrokken partijen, veiligheid als uitgangspunt heeft en terecht ten grondslag ligt aan het Instemmingsbesluit.

Stibbe

3.5.2. Algemene toelichting op de versterkingsopgave

- (76) De versterkingsopgave ziet op meerdere typen objecten, dan wel sectoren. Hieronder vallen: (A) gebouwen (waaronder woningen), (B) infrastructuur, en (C) de (chemische) industrie. Alvorens deze objecten, dan wel sectoren, per onderdeel toe te lichten, wordt eerst een algemene toelichting gegeven.
- (77) Al enige jaren wordt veelvuldig onderzoek gedaan naar de seismische risico's voor de infrastructuur en de industrie. De verantwoordelijkheid voor het aansturen van deze onderzoeken ligt bij de infrastructuurbeheerders en de industrie zelf. NAM ondersteunt de onderzoeken met financiële middelen en expertise. De rol van de overheid is om normen en bijbehorende toetsingskaders te formuleren. Toezichthouders toetsen vervolgens of de installaties van de infrastructuurbeheerders en industrie op norm zijn en voldoen aan alle relevante wettelijk eisen.
- (78) Voor de normering wordt aangesloten bij de bestaande normering (zoals bijvoorbeeld de norm van 10^{-5} bij gebouwen). Algemeen geldt dat het veiligheidsniveau van de inwoners van Groningen hetzelfde moet zijn als dat van mensen elders in Nederland. Met andere woorden: het bestaande veiligheidsniveau wordt gehanteerd.
- (79) Echter, sommige seismische toetsingskaders zijn nog in ontwikkeling (bijvoorbeeld omdat in de bestaande kaders nog geen rekening werd gehouden met bevingsrisico's). Er is deskundigheid en onderzoek vereist om het seismisch risico in te passen in de specifieke Nederlandse situatie. Veel kennis is in de afgelopen jaren ontwikkeld en gebruikt in de risicoanalyses. Voor de desbetreffende projecten/sectoren worden in overleg met de industrie en infrastructuureigenaren/beheerders en de normerende/regulerende instanties (voorlopige) toetsingskaders ontwikkeld. Aan de hand van deze (voorlopige) toetsingskaders vinden inspecties plaats en wordt er eventueel versterkt. Daarnaast vindt continue kennisontwikkeling plaats om de toetsingskaders te verfijnen.
- (80) Op die manier is de verwachting dat in 2017 de relevante toetsingskaders zijn gefinaliseerd en tegelijkertijd een aanvang is gemaakt met de (prioritaire) versterking. De NCG voegt voorgaande als volgt samen in het MJP:



Figuur 3: Parallele processen

Stibbe

- (81) Daarnaast is aan NAM de verplichting opgelegd om voor 1 november 2017 een overzicht te geven van de voornaamste risico's gerelateerd aan gebouwen, industrie en infrastructuur (artikel 8 van het Instemmingsbesluit). Het spreekt voor zich dat NAM aan deze verplichting zal voldoen.

(A) Gebouwen

- (82) Voor gebouwen betekent het algemene uitgangspunt dat als norm een individueel risico van 10^{-5} geldt (voor het gecombineerde risico als gevolg van instorting en vallende objecten). Voor bestaande woningen is de norm van 10^{-4} slechts tijdelijk acceptabel. Woningen met een risico groter dan 10^{-4} , die er overigens nagenoeg niet meer zijn, dan wel woningen met een bijzondere functie worden dus met voorrang versterkt.
- (83) Hoe de uitvoering van de woningopgave momenteel in de praktijk geschiedt onder regie van de NCG, wordt toegelicht in de (hiernavolgende) paragrafen 3.5.3 en 3.5.4.

(B) Infrastructuur

- (84) Bij de infrastructurele projecten wordt momenteel door een grote groep partijen gezamenlijk ervaring opgedaan hoe het risico van aardbevingen zich verhoudt tot de bestaande toetsingskaders voor constructieve en waterveiligheid.²⁵ Er wordt gewerkt aan een beleidsmatige inpassing van dit relatief nieuwe risico in de bestaande toetsingskaders. De focus van de risicoanalyse ligt op de beoordeling van de bestendigheid van objecten tegen bevingen en de identificatie van kwetsbaarheden daarbij.
- (85) Ter illustratie wijst NAM op de huidige gang van zaken rondom het versterken van dijken. De norm voor dijken staat vast, maar niet hoe de seismische dreiging hieraan getoetst wordt (het toetsingskader). De waterschappen hebben op basis van een semi-kwantitatieve risicoanalyse van Deltares, in opdracht van het ministerie van EZ, zelf het seismisch risico voor de regionale en primaire keringen doorgerekend en een geprioriteerde aanpak vastgesteld. NAM verschaft financiële middelen en faciliteert de inzet van onafhankelijke expertise.
- (86) Voor de waterkeringen van Noorderzijlvest is door experts een toetsingskader ontwikkeld dat is ingebed in de Nederlandse waterveiligheidssystematiek. Door het waterschap Noorderzijlvest is een plan opgesteld voor de noordzijde Eemskanaaldijk op basis waarvan de grootste, zo niet alle risico's voor 2020 zullen zijn afgedekt.²⁶ Het waterschap heeft NAM laten weten dat zij geen seismische maatregelen verwacht voor de andere regionale keringen. Ook voor de primaire kering Eemshaven – Delfzijl geldt dat eventuele benodigde maatregelen naar verwachting voor 2020 zijn geïmplementeerd.²⁷

²⁵ Onder meer KNMI, SodM, ministerie van IenM, TNO, TU Delft, provincie, gemeenten, beheerders van objecten en externe (internationale) experts.

²⁶ Financiële en procedurele uitgangspunten voor de bekostiging van de versterkingsmaatregelen voor de noordzijde Eemskanaaldijk, zoals vastgesteld in het bestuurlijk overleg d.d. 29 november 2016 tussen NAM, waterschap Noorderzijlvest, NCG en IenM.

²⁷ Financiële en procedurele uitgangspunten voor de bekostiging van de dijkversterking Eemshaven-Delfzijl,

Stibbe

- (87) Voor het waterschap Hunze en Aa's geldt dat zij de regionale kering van de zuidzijde van het Eemskanaal aardbevingsbestendig hebben verklaard²⁸ en dat zij in 2017 gaan beginnen met het toetsen van de primaire kering ten zuiden van Delfzijl. Op basis van de ervaringen bij de primaire kering van Noorderzijlvest heeft NAM de verwachting dat ook hier binnen afzienbare tijd de risico's in kaart kunnen zijn gebracht en waar nodig gemitigeerd.

(C) (Chemische) industrie

- (88) Seismische risico's voor de industrie worden niet door NAM berekend. De Tcbb heeft aangegeven dat dit niet de verantwoordelijkheid is van NAM en de Mijnraad heeft geconcludeerd dat hiervoor een "gecoördineerde inspanning" is vereist van niet alleen NAM, maar ook de Rijksoverheid, decentrale overheden en private partijen.²⁹ De industrie is daar zelf, samen met haar vergunningverleners, ook beter voor toegerust. NAM stelt wel informatie, expertise en onderzoeksgeld ter beschikking.
- (89) De inmiddels via het MJP vastgestelde werkwijze voor de industrie komt (conform het algemene uitgangspunt) overeen met het landelijke beleid, waar sinds 1 juni 2016 in de Regeling risico's zware ongevallen ("RRZO") een methodiek voor het kwalitatief analyseren van aardbevingsrisico's is opgenomen. Op basis van dit beleid heeft de overheid een voorlopig (interim) toetsingskader vastgesteld en wordt naar verwachting het definitieve toetsingskader in de loop van 2017 door de overheid vastgesteld.
- (90) Dit interim toetsingskader houdt in dat de vergunninghouder (het BRZO-bedrijf) door een gespecialiseerd ingenieursbureau op kwalitatieve wijze een inschatting van de bevingseffecten laat maken, welke moet worden opgenomen in het veiligheidsrapport. Deze analyse is al uitgevoerd door alle bedrijven met een gemiddeld tot hoge prioriteit (conform de prioriteringslijst waarop bedrijven op basis van de aard van het bedrijfsproces en hun ligging in vijf prioriteitsklassen zijn ingedeeld) en zal voor alle 46 geprioriteerde bedrijven met externe veiligheidsrapportageverplichtingen in 2017 worden voltooid.
- (91) Daarnaast vereist het voorlopige toetsingskader doorrekening van het seismische risico middels een door de werkgroep "Maatgevende aardbevingsbelasting voor de industrie" (n.a.v. een aanbeveling van de Commissie Meijdam) ontwikkelde snelle, eenvoudige rekenmethode. Op basis hiervan moeten de geprioriteerde bedrijven in 2017 (op basis van de prioriteringslijst en de uitkomsten van de kwalitatieve analyse) toetsen of hun installaties sterk genoeg zijn om bij de zwaarste beving ($M_{max} = 5$) hun inhoud (gevaarlijke stoffen) vast te houden. Dit wordt de "*loss of containment*" (LoC)-toets genoemd. Naar verwachting zijn de LoC-toetsen begin 2018 afgerond en zijn de benodigde maatregelen geïdentificeerd. Eventuele versterking zal daarna geschieden.
- (92) De eerste uitkomsten van de eerste LoC-pilots (bij vier bedrijven behorende tot de hoogste

overeengekomen n.a.v. bestuurlijk overleg d.d. 24 mei 2016 tussen NAM, waterschap Noorderzijlvest, NCG en IenM.

²⁸ <http://www.hunzeenaas.nl/about/veiligheid/Paginas/Aardbevingen.aspx>

²⁹ Tcbb-advies winningsplan Groningen-gasveld 2016, 31 mei 2016, p. 7; Advies Mijnraad winningsplan Groningenveld 2016, 10 juni 2016, p. 4.

Stibbe

prioritering) zijn al bekend: vanuit de werkgroep, de individuele industrieën noch de NCG (in haar regierol) heeft NAM aanwijzingen gekregen dat er significante versterkingen te verwachten zijn. Daarnaast heeft AkzoNobel op basis van eigen onderzoek geconcludeerd dat haar installaties op het chemiepark Delfzijl met de grootste potentiële risico's afdoende bestand zijn tegen de maximale grondversnelling die verwacht kan worden op basis van de PGA-kaart van het KNMI (versie 1, oktober 2015).³⁰

- (93) De overige 200 bedrijven op de risicokaart worden in de eerste helft van 2017, onder coördinatie van de NCG, een plan van aanpak opgesteld. Deze verloopt in volgorde van potentieel risico en maakt gebruik van de inzichten uit de toetsen die worden uitgevoerd bij de bedrijven met de hoogste prioritering.
- (94) Voorgaande wordt gezien als voorlopig (interim) toetsingskader. Door TNO en Deltares wordt momenteel de nut en noodzaak onderzocht voor het aanvullen van deze methodiek. De beslissing hierover wordt medio 2017 verwacht. Indien aanvulling gewenst blijkt, dan wordt dit via de update van het MJP vastgesteld.
- (95) Deze combinatie van maatregelen staat ook opgenomen in het MJP van de NCG (waar het de "gefaseerde aanpak" wordt genoemd) en is overeengekomen in de "stuurgroep industrie", waarin zowel bedrijven zijn vertegenwoordigd als de provincie Groningen, de Omgevingsdienst, de Veiligheidsregio, de Inspectie SZW, de gemeenten Delfzijl, Groningen en Hoogezand-Sappemeer, de Ministeries van Infrastructuur en Milieu, EZ en Sociale Zaken en Werkgelegenheid en NAM.³¹

3.5.3. Wijze van uitvoering van de woningopgave: no-regret aanpak

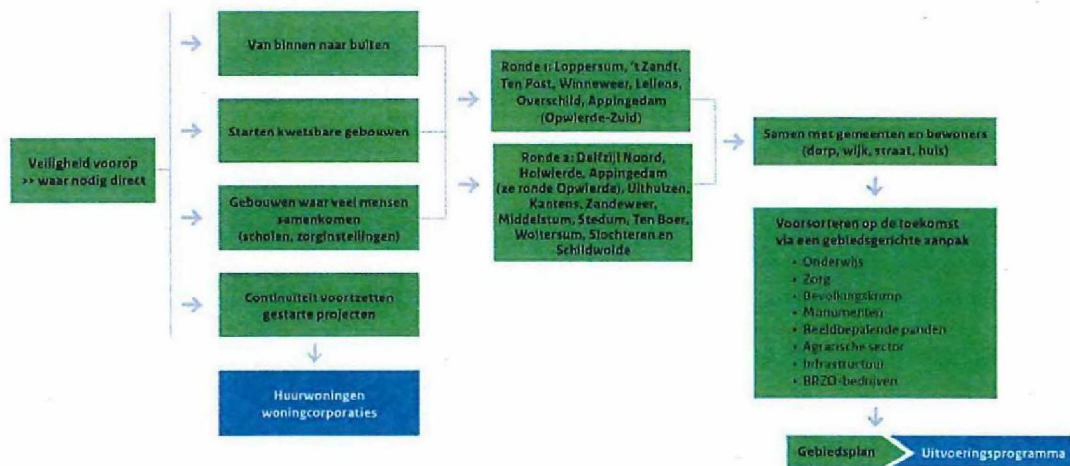
- (96) De geldende veiligheidsnormen dienen te worden toegepast in de praktijk. Hiervoor zijn kaders ontwikkeld door de NCG in het reeds genoemde MJP (2017-2021). Het MJP brengt ten behoeve van de praktische uitvoerbaarheid van de versterking van woningen een prioritering aan in de opgave. De vigerende norm (10^{-5}) wordt daarbij gecombineerd met de pga-kaart. De afbakening van het gebied is afgestemd op de 0,2g pga-contour (op basis van versie 1 van de KNMI-kaart van oktober 2015). NAM merkt op dat hierbinnen ook de grondversnelling 0,22 valt. In dat gebied wordt als eerste (binnen vijf jaar) geoordeeld of versterking noodzakelijk is. Dit komt neer op circa 22.000 woningen die beoordeeld moeten worden.
- (97) Deze 22.000 woningen kunnen niet allemaal gelijktijdig worden geïnspecteerd (en vervolgens versterkt). Daarom vindt prioritering door de NCG plaats langs de "No-Regret"-aanpak. Deze aanpak is gestart in het vorige MJP en wordt gecontinueerd onder het nieuwe MJP (2017-2021). Daarnaast hanteert de NCG een gebiedsgerichte aanpak, om maximaal gebruik te kunnen maken van koppelkansen, en een sectorale aanpak, daar waar sprake is van gebied overstijgende aspecten. Op basis hiervan is het de ambitie van de NCG om binnen vijf jaar in beeld te krijgen of de woningen en andere gebouwen binnen de 0,2g pga-

³⁰ Kamerstukken II 2015/06, 33529, nr. 249, p. 2-3.

³¹ Kamerstukken II 2016/17, 33529, nr. 321, p. 3.

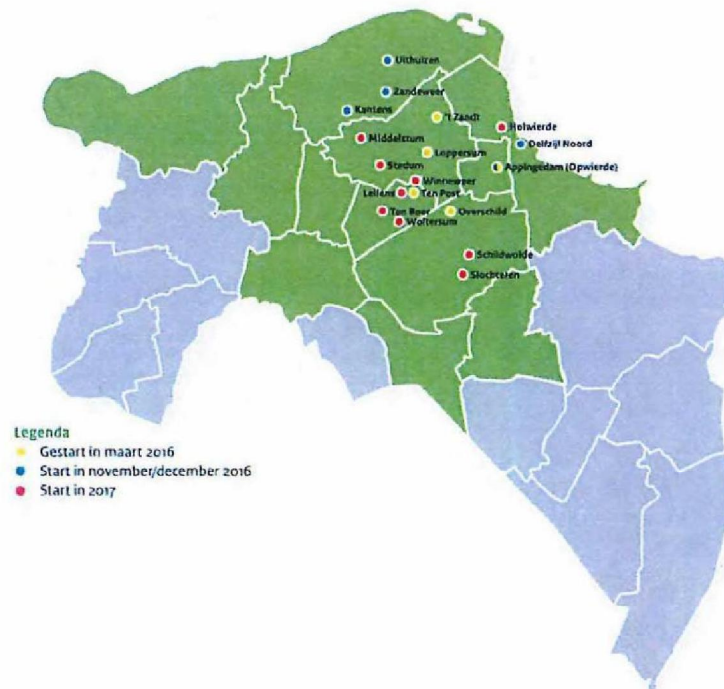
Stibbe

contour voldoen aan de norm van 10^{-5} , om deze vervolgens ook daadwerkelijk te versterken. De maatregelen die in het MJP (2017-2021) worden gepresenteerd, zijn erop gericht dat dit kan worden bereikt. De totale aanpak laat zich samenvatten in de volgende weergave (figuur 5) uit het MJP (2017-2021):



Figuur 5: Werkwijze gebiedsgerichte en sectorale aanpak

- (98) De volgende kaart (figuur 4) geeft een overzicht van alle gebieden waar de gebiedsgerichte aanpak wordt voortgezet en gestart door de NCG (MJP 2017-2021):



Figuur 4: Kaart inspectie- en versterkingsprogramma NCG 2016-2017

Stibbe

3.5.4. Versterking van woningen in de praktijk: door vereenvoudiging en versnelling wordt het prioriteringsgebied versterkt

- (99) Het inspecteren van huizen is in de praktijk al op grote schaal gebeurd. Sinds 2014 zijn er ruim 18.000 huizen extern geïnspecteerd en 500 huizen versterkt. De website van de NCG laat de huidige stand van zaken zien. Daarnaast is (parallel) ook een programma opgezet voor het versterken of wegnemen van potentieel vallende objecten zoals schoorstenen. Circa 1.700 objecten zijn inmiddels veiliggesteld.

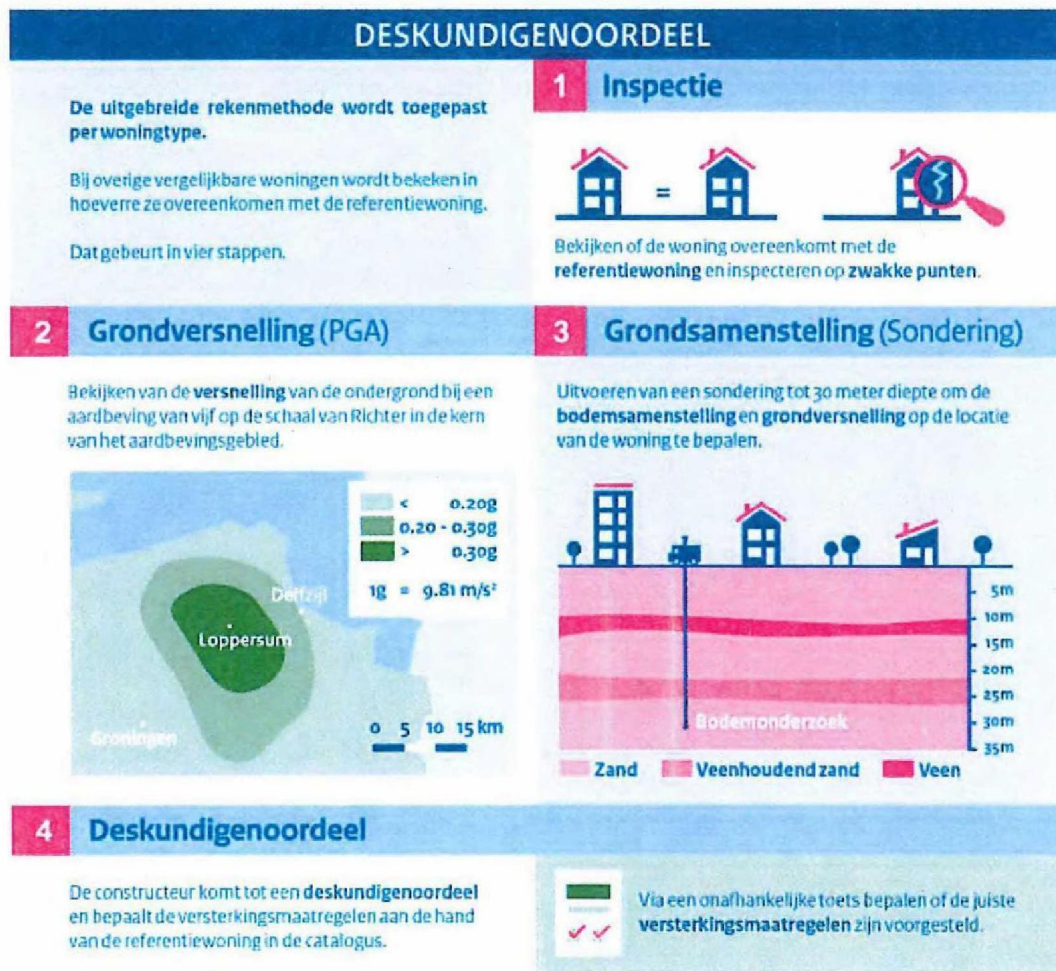


- (100) In het eerste jaar (2016) is gestart met de inspectie van de eerste ronde van prioritair aangewezen gebieden (zie het hiervoor opgenomen figuur 5 uit het MJP). Hierbij zijn ongeveer 1.450 woningen en andere gebouwen geïnspecteerd. Zoals gezegd moet op basis van het prioriteringsbeleid binnen vijf jaar circa 22.000 woningen worden geïnspecteerd. Hieruit volgt dat de aanpak moet worden versneld.
- (101) In het MJP (2017-2021) zijn twee versnellingsmethoden gepresenteerd door de NCG:³²
- (i) het toepassen van eenvoudigere rekenmethoden in plaats van de nu toegepaste zeer geavanceerde NLTH-methode (welke zeer arbeidsintensief is, een lange doorlooptijd kent en veel kennis en ervaring vraagt van buitenlandse specialisten), met als resultaat een aanzienlijk kortere doorlooptijd en ruimere inzetbaarheid van (lokale) ingenieursbureaus; en
 - (ii) de ontwikkeling van een nieuwe aanpak: het Deskundigenoordeel, op basis waarvan een vergelijking met wel volledig doorgerekende gebouwen kan worden uitgevoerd, met als resultaat gestandaardiseerde en gevalideerde versterkingsmaatregelenpakketen.

³² NCG, *Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2017-2021*, kenmerk 16140933, p. 51-52.

Stibbe

- (102) De beschreven versnellingen in het MJP 2017-2021 (door NAM in het Winningsplan ook reeds beschreven als het 'Expert Systeem') moeten het volgens de NCG mogelijk maken om van alle woningen en overige gebouwen binnen de 0,2g pga-contour binnen vijf jaar vast te stellen of versterking aan de orde is, op welke wijze deze vorm gegeven kan worden, om vervolgens over te gaan tot daadwerkelijke versterking.
- (103) Het proces van het versneld versterken wordt door de NCG als volgt samengevat weergegeven in figuur 1 van het MJP (2017-2021):





3.6. Onderdeel schade: te verwachten schade, afhandeling, toekenning en verbetering van schademeldingen door de NCG

3.6.1. Introductie

- (104) NAM realiseert zich dat de gevolgen van aardbevingen diep kunnen ingrijpen in het leven van veel Groningers. De gevolgen leiden begrijpelijkerwijs tot zorgen bij de bewoners van deze regio. NAM is zich ervan bewust dat schade tevens een onveilig gevoel kan opleveren. Schade is daarom een punt van blijvende aandacht en verdere verbetering, ook voor NAM³³.
- (105) Tegelijkertijd is NAM realistisch en merkt NAM op dat bij gaswinning in Groningen altijd een bepaalde mate van schade te verwachten zal zijn. Daartoe heeft de minister van EZ ook een voorschrift opgelegd aan NAM in het Instemmingsbesluit (voorschrift 7) om deze (toekomstige) schade inzichtelijk te maken. De aanvaardbaarheid van de methodiek en de te verwachten schade vergt vooralsnog een belangenafweging door de minister van EZ. Zoals hiervoor in paragraaf 2.3 toegelicht en bevestigd door de Afdeling in de bodemprocedure tegen het instemmingsbesluit uit 2015 (r.o. 30 e.v.) betekent dit niet dat slechts met een winningsplan kan worden ingestemd als het risico op schade nihil is.
- (106) Verder merkt NAM vooraf (nogmaals) op dat zij geen formele rol speelt in de schadeafhandeling. De uitvoering wordt gedaan door de NCG en het CVW (zoals hiervoor toegelicht in 3.3). Desalniettemin wenst NAM toch enkele punten nader toe te lichten, gelet op het genoemde belang van de schadeafhandeling voor de Groningers en aangezien deze punten essentieel zijn om de context te begrijpen. In dat verband maakt NAM hierna een onderscheid tussen:






³³ Zie ook de maatregelen die NAM hiertoe treft in de hoofdstukken 6-7 van het winningsplan 2016.

Stibbe

- (i) de mogelijk te verwachte schade door bevingen (paragraaf 3.6.2),
 - (ii) de wijze waarop schademeldingen worden afgehandeld door de CVW, onder regie van de NCG, inclusief de verbetering daarvan (paragraaf 3.6.3), en
 - (iii) de uiteindelijke (eventuele) toekenning van schade (paragraaf 3.6.4).
- (107) Hieruit volgt (zoals hierna nader zal worden toegelicht) dat, net zoals NAM, de NCG en het CVW ernaar streven om samen met de bewoner eruit te komen. Gelukkig gebeurt dat in het merendeel van de gevallen. Reeds acht op de tien schademeldingen zijn in goed overleg met de bewoners afgehandeld. Helaas lukt dat niet altijd. Ter verbetering van dat proces heeft de NCG dan ook de schadeafhandelingsprocedure uitgebreid met (onder meer) een Arbitrer bodembeweging.

3.6.2. De te verwachte schade door bevingen

- (108) Om verwachte schade door een beving te kwalificeren wordt een onderscheid gemaakt tussen vijf verschillende maten van "Damage State" ("DS"). Deze gradaties zijn afkomstig van de EMS schaal EMS-98 van de *European Seismological Commission* en zien er als volgt uit (bron: EMS):

	<p>Gradatie 5: bezwijken (zeer zware constructieve schade):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Algeheel of vrijwel totale bezwijken
	<p>Gradatie 4: zeer zware schade (zware constructieve schade):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ernstige breuken in muren • Gedeeltelijk bezwijken van constructieve onderdelen van daken en vloeren
	<p>Gradatie 3: aanzienlijk tot zware schade (matige constructieve schade):</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de meeste muren grote en diepe scheuren • Dakpannen glijden weg • Schoorstenen breken op de daklijn • Breuk van enkele niet-constructieve onderdelen
	<p>Gradatie 2: matige schade (lichte constructieve schade):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Scheuren in meerdere muren • Neervallen van grotere stukjes pleisterwerk • Vallen van delen van schoorstenen
	<p>Gradatie 1: verwaarloosbaar tot lichte schade (geen constructieve schade):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoarscheurtjes in een enkele muur • Neervallen van kleine stukjes pleisterwerk • In een enkel geval het vallen van loszittende stenen

- (109) Uit een analyse van de historische schadegevallen concludeert NAM dat het overgrote deel van de gemelde schade DS1-schade is, een gering aantal betreft DS2 en in een tiental gevallen betrof het DS3. De aangetroffen (complexe) schadegevallen in DS3 zijn echter veelal multi-causaal en à priori niet eenduidig of uniek toe te wijzen aan aardbevingen. Daarbij kan vooral worden gedacht aan diverse reeds in slechtere (onderhouds)staat verkerende

Stibbe

panden in de regio. Zoals de vorige afbeelding laat zien, houdt DS1 en DS2-schade lichte, dan wel matige schade in.³⁴ De minister van EZ heeft NAM de verplichting opgelegd om dit verder uit te zoeken (voorschrift 7 van het Instemmingsbesluit).

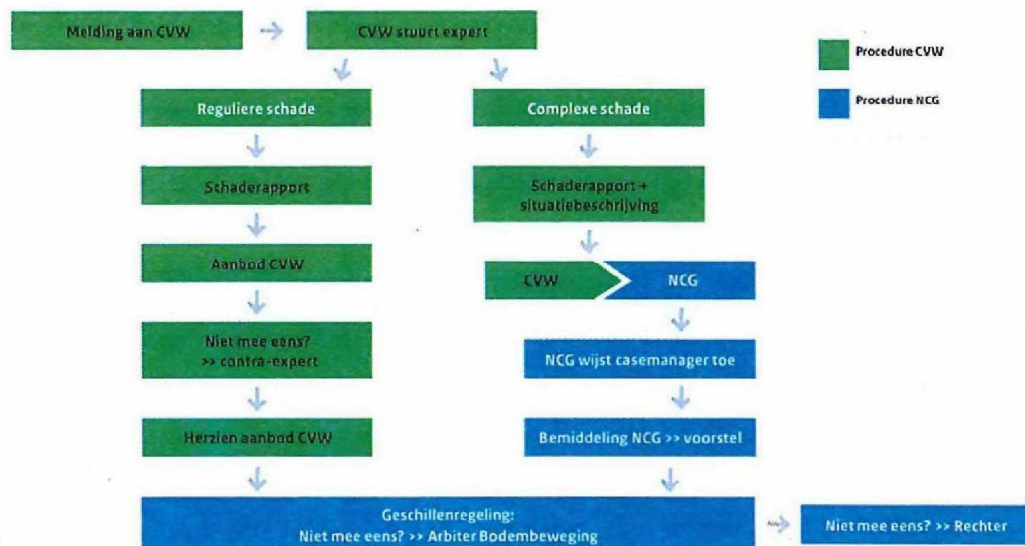
- (110) Verder verwijst NAM, met betrekking tot de kans op herhaalschade of schadetoename door meerdere, kleinere bevingen, naar een rapport van de TNO dat recent is verschenen. Hieruit komen de volgende bevindingen naar voren:³⁵
- (i) hoewel er enkele nieuwe scheuren zijn waargenomen, is geen van de onderzochte huizen van DS1 of DS2 naar een hogere DS gegaan;
 - (ii) het aantal bestaande scheuren met 1% is toegenomen in lengte en/of breedte, waarmee wordt bevestigd dat B-schade (schade, reeds aanwezig voor, maar verergerd ten gevolge van de aardbeving(en); zoals nader toegelicht in paragraaf 3.6.4) in de onderzochte huizen niet veel voorkomt; en
 - (iii) slechts bij 2% van de gerepareerde scheuren nieuwe scheurvorming zichtbaar was, waardoor geconcludeerd kan worden dat deugdelijk gerepareerde scheuren goed bestand zijn tegen verdere bevingen.
- (111) Daarnaast heeft NAM vanaf 2015 enkele "shake table"-tests uitgevoerd naar de weerstand van gebouwen in Groningen tegen bevingen. Dit onderzoek vindt plaats bij het Italiaanse kennisinstituut EUcentre en LNEC in Portugal. Dit betroffen tests op individuele bakstenen, letterlijk nagebouwde Groningse muren en tests met volledige nagebouwde Groningse huizen. In dit onderzoek wordt herhaalschade ook meegenomen, door de nagebouwde huizen eerst meerdere keren aan lichte bevingen bloot te stellen alvorens de sterkte op te voeren. Door middel van dit type onderzoek is met name het beeld verbeterd van de sterkte van bakstenen en metselwerk. Voorts zal het EUcentre in februari 2017 de aardbevingsbestendigheid van flats gaan testen, waarvoor de Groningse aannemer Bouwborg een dergelijk gebouw zal nabouwen in het laboratorium. Dankzij de onderzoeksresultaten, en de informatie die al beschikbaar is over de sterkte van beton, kan beter gemodelleerd worden hoe gestapelde hoogbouw (zoals flats) reageert bij een aardbeving. Naast EUcentre voeren ook de TU Delft, TU Eindhoven en ingenieursbureau Arup dit type onderzoek uit. Dit gebeurt zowel in laboratoria als in bestaande (test)huizen in de provincie Groningen. Alle onderzoeksresultaten samen geven een steeds nauwkeuriger beeld van de sterkte van gebouwen in Groningen. Daarna volgt in november 2017 een inschatting van schades op basis van die methodiek.

³⁴ Voor een toelichting verwijst NAM naar het technisch addendum (hoofdstuk 9) bij het winningsplan 2016.

³⁵ TNO, *Monitoring Network Building Vibrations - Analysis Earthquakes in 2014 and 2015*, 12 december 2016

Stibbe

- 3.6.3. Afhandeling van de schademeldingen, en verbetering daarvan, geschiedt onder regie van de NCG door de CVW en staat op afstand van NAM
- (112) Wat betreft de afhandeling van schademeldingen dient allereerst de vraag te worden beantwoord: bij wie kan schade worden gemeld? Normaliter, als iemand meent schade te hebben geleden door activiteiten van een mijnbouwonderneming, dan kan hij een schadeclaim indienen bij de betreffende onderneming, die aansprakelijk is voor de schade die met zijn activiteiten wordt veroorzaakt (op grond van artikel 6:177 BW).
- (113) Voor het gasveld Groningen wordt echter gebruik gemaakt van specifieke procedures, waardoor NAM op afstand is komen te staan (zoals reeds kort toegelicht in paragraaf 3.3). Op 1 januari 2015 heeft het CVW alle nieuwe schadezaken overgenomen, inclusief de contracten met experts, etc. NAM houdt slechts een klein aantal (al voor 1 januari 2015 lopende) zaken onder zich, waarbij de melder zelf heeft aangegeven de afwikkeling liever door NAM te laten uitvoeren. Dit betreffen echter uitzonderingen op de regel dat NAM op afstand staat. Daarnaast worden vanaf 1 januari 2016 nieuwe meldingen van complexe schade behandeld door de NCG. In dat geval bemiddelt de NCG. Complexe schademeldingen zijn meldingen waarbij ook andere schade dan door aardbevingen is ontstaan of als er sociale of financiële problemen zijn. Alle reguliere schademeldingen worden behandeld door het CVW. Hoewel per 1 januari 2017 een landelijk systeem is gaan gelden waardoor alle mijnbouwclaims dienen te worden ingediend bij het "landelijk loket voor mijnbouwschade", blijft de situatie in Groningen onveranderd.³⁶
- (114) De rolverdeling tijdens het proces van een schadeafhandeling laat zich in het volgende stroomschema goed samenvatten (bron: MJP 2017-2021):



Figuur 2: Proces schadeafhandeling

³⁶ Brief d.d. 4 januari 2017; zie *Kamerstukken II* 2015/16, 32849, nr. 79.

Stibbe

- (115) Uit het voorgaande volgt (nogmaals) dat de bezwaren van sommige appellanten, dat NAM niet voldoende op afstand staat, maar nadrukkelijk sturing geeft aan de invulling van de schadeafhandeling, niet juist zijn. Dat neemt echter niet weg dat NAM de afhandeling van schademeldingen zeer serieus neemt als ook nog gehouden is (technische) informatie te genereren om schade beter te kunnen duiden. Derhalve gaat NAM hier kort in op de uitgevoerde acties door de NCG en de stand van zaken rondom de schadeafhandeling.
- (116) De NCG, als regie-voerende instantie, heeft in het MJP 2017-2021 uiteengezet hoe over de jaren 2017-2021 uitvoering wordt gegeven aan de afhandeling van schademeldingen. Ook heeft de NCG in het MJP diverse voorstellen gedaan om de schadeafhandeling te verbeteren. Onder regie van de NCG wordt in 2017:
- (i) Het schadeprotocol en het handboek schade herzien;
 - (ii) Kwaliteitscriteria voor schade-experts opgesteld;
 - (iii) Uitvoering van een proef met schadeafhandeling aan de randen van het gebied gedaan, dat zich richt op het vaststellen van de schadeoorzaak, wat kan leiden tot verbetering van de schadeboordeling voor het hele gebied; en
 - (iv) Doorvoering van het voornemen om te komen tot snelle en eenvoudige schadeafhandeling van kleine schades (onder een drempelbedrag) per e-mail en mobiele telefoon, om overlast te beperken.
- (117) Ook acht NAM het relevant erop te wijzen wat wel al is gerealiseerd en wordt gedaan door de NCG om te komen tot een snelle(re) en eenvoudige(re) schadeafhandeling, om de overlast en het ongenoegen die bij inwoners leven, te beperken. NAM wijst hier op enkele voorbeelden en verwijst voor de gehele lijst aan acties naar het MJP:
- (i) Sinds 1 januari 2016 (in functie sinds 2 mei 2016) is de reguliere schadeafhandeling aangevuld met een geschillenregeling, de Arbitrer Aardbevingsschade (in 2017 herbenoemd tot Arbitrer Bodembeweging), waarbij opgemerkt kan worden dat verschillende waterschappen zich reeds geëngageerd hebben aan het oordeel van de arbiters;
 - (ii) Vanaf 1 september 2016 is aan bewoners met oudere, complexe dossiers die nog bij NAM of CVW werden geholpen, voorgelegd of bemiddeling door NCG op prijs wordt gesteld;
 - (iii) Sinds 1 november 2016 is er een nieuw schadeprotocol in werking getreden, na afronding van het proces van de eerste herziening van het schadeprotocol;
 - (iv) Er is een Commissie Bijzondere Situaties ingesteld (met een onafhankelijke positie), waar bewoners terecht kunnen als naast schade ook medische en/of financiële problematiek speelt; en
 - (v) Er is een Onafhankelijke Raadsman ingesteld, waar bewoners terecht kunnen met klachten over de schadeafhandeling door CVW, NCG of NAM.
- (118) NAM meent dus dat de NCG zijn taak proactief opneemt en dat reeds veel is verbeterd in het proces van schadeafhandeling. In dat kader merkt NAM bovendien op dat de schadeafhandeling in deze getallen een unieke situatie betreft in Nederland, waardoor het proces in het begin ook op gang diende te komen. Al met al meent NAM dat het nieuwe MJP ook

Stibbe

weer een verbeterlag zal betekenen voor de wijze van schadeafhandeling. Een deel van de appellanten heeft hiermee ook formeel ingestemd:³⁷

"Alle colleges van B&W en het college van Gedeputeerde Staten hebben per brief formeel bevestigd dat zij instemmen met het definitieve voorstel voor het MJP van de NCG. Zij concluderen in hun reactie dat sprake is van een kwalitatief goed en werkbaar MJP waarin de NCG concrete maatregelen neemt om zowel de schadeafhandeling als de versterkingsoperatie te versnellen en te vereenvoudigen."³⁸

3.6.4. Voortgang afhandeling schades

- (119) Per week wordt de voortgang van de schadeafhandeling door de NCG en het CVW in het Groningensgasveld gepubliceerd op de website van NAM. De volgende afbeelding laat de voortgang zien sinds de aardbeving in Huizinge (augustus 2012) tot en met week 3, 2017. Hieruit volgt dat er sinds de aardbeving in Huizinge 77.175 schademeldingen zijn ingediend. Tegelijkertijd volgt hieruit dat het overgrote deel van de schademeldingen al een aanbod hebben ontvangen, dan wel na onderzoek zijn afgewezen (in totaal ruim 94%).



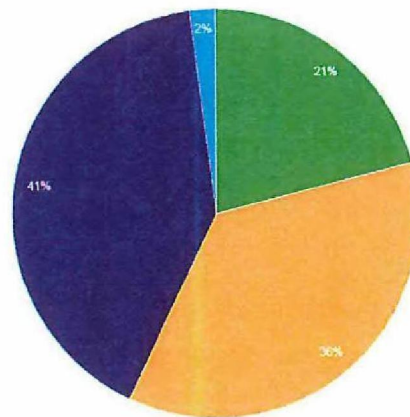
- (120) Voor een deel van de meldingen wordt geen vergoeding toegekend. Dit betreft schade waarvan wordt geoordeeld dat het niet afkomstig is van een aardbeving. Uit de volgende afbeelding volgt dat een behoorlijk deel van de meldingen in deze categorie valt (21%) (bron: www.nam.nl, d.d. 2 februari 2017).³⁹

³⁷ PS van Groningen, colleges van B&W van de gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Tynaarlo, en Zuidhorn.

³⁸ Kamerstukken II 2016/17, 33529, nr. 321, p. 2.

³⁹ De percentages zijn gebaseerd op de momenteel beschikbare informatie en betreffen voorlopige cijfers. Er vindt nog nader onderzoek plaats, zoals ook staat opgenomen in het Instemmingsbesluit.

Stibbe



- (121) Uit het voorgaande volgt het beeld dat schademeldingen over het algemeen voortvarend worden afgehandeld door de NCG en het CVW. Het eerder beschreven systeem van de NCG en het CVW (zoals opgenomen in het MJV) ziet erop toe dat steeds beter kan worden beoordeeld wat de schade is en steeds sneller een melding kan worden afgehandeld.
- (122) In bepaalde gevallen kan de voortgang door omstandigheden vertraging ondervinden. Veelal is dit een samenstel van oorzaken, bijvoorbeeld als de melder zich niet kan vinden in de herstelmethodes, het bedrag voor schadeherstel of het gegeven dat de schadeoorzaken andere zijn dan aardbevingen.

4. DE MAATSCHAPPELIJKE POSITIE VAN NAM IN GRONINGEN

- (123) Ten slotte wenst NAM, los gezien van het Instemmingsbesluit, een korte toelichting te geven op haar (maatschappelijke) positie in Groningen. Sinds 1963 wint NAM aardgas in het Groningenveld. NAM streeft ernaar een goede buur te zijn. Wat vaak vergeten wordt, is dat veel van de medewerkers zelf in het gebied wonen en/of er familie en vrienden hebben wonen. NAM is een van de grootste werkgevers in het Noorden. Ten eerste verschaft NAM directe werkgelegenheid, maar ook genereert zij werkgelegenheid bij tientallen bedrijven die in opdracht van NAM werken.
- (124) Door de aanwezigheid van NAM en haar toeleveranciers in de regio en het contact met de bureaus is bekend wat er speelt en wat de impact is. NAM hecht er waarde aan dat er naast de schadeafhandeling en versterking ook ruimte is voor het perspectief van Groningen en de Groningers. De algehele vraag is hoe Groningen en de Groningers beter uit deze periode kunnen komen. NAM draagt daar graag aan bij.
- (125) Er is een leefbaarheidsprogramma voor Groningen ontwikkeld dat zijn oorsprong kent in het Bestuursakkoord "Herstel op vertrouwen, vertrouwen op herstel". In dit akkoord zijn maatregelen afgesproken die bijdragen aan het versterken van de leefbaarheid en economische structuur van het belevingsgebied. Dit akkoord is destijds ondertekend door het Rijk en de 9 gemeenten. Onder de vlag van "Kansrijk Groningen" wordt er vanuit dit programma

Stibbe

samengewerkt met de Leefbaarheidsprogramma's waarover de NCG de regie voert.

- (126) Het "NAM Leefbaarheid- en Duurzaamheidsprogramma" is ook onderdeel van "Kansrijk Groningen". Het programma van NAM ondersteunt *bottom up*-initiatieven van de bewoners. Het thema "versterken van de sociale cohesie" is een belangrijke graadmeter in de beoordeling van de projecten. Binnen het programma van NAM, dat een totaal budget kent van 25 miljoen euro, is 5 miljoen gereserveerd voor het thema "Elk Dorp een Duurzaam Dak" en 5 miljoen voor het thema "Herbestemming cultureel Erfgoed". Ook de verduurzaming van sportaccommodaties is onderdeel van dit programma.⁴⁰
- (127) Tevens is de Economic Board Groningen opgericht. De Economic Board heeft als doel de economische structuur van Groningen te versterken. Momenteel loopt er een pilot met 5G (netwerk) en wordt bijgedragen aan het realiseren van snel internet voor de hele provincie. De provincie Groningen en NAM hebben voor de Economic Board 97,5 miljoen euro beschikbaar gesteld.
- (128) Daarnaast streeft NAM ernaar dat, hoewel zij hiervan op afstand staat, de herstel- en versterkingsopgaven een positieve stimulans meegeven aan de regionale arbeidsmarkt, innovatiekansen in de bouwsector en duurzame economische groei. Deze regio in Groningen betreft een krimpregio en heeft te kampen met hoge werkloosheid.⁴¹ Dat zijn ontwikkelingen die, naast de bevingen, impact hebben op de leefbaarheid in Groningen. De NCG heeft dit ook in zijn MJP opgenomen en de minister van EZ heeft eveneens aangegeven het belangrijk te vinden dat Groningers de komende jaren ten volste profiteren van de bedrijvigheid die het MJP met zich meebrengt.⁴²
- (129) NAM merkt op dat voorgaande maatregelen ook nadrukkelijk onderdeel zijn van het winningsplan en het moderne risicobeleid van NAM. NAM denkt met voorgaande een bijdrage te kunnen leveren aan een duurzaam en economisch perspectief voor Groningen. In dat kader heeft NAM dan ook niet geringe (financiële) investeringen gedaan. NAM wenst dat op den duur, mede door het realiseren van voorgaande projecten en opgaven, het vertrouwen in NAM kan worden hersteld.

5. BLIK OP DE TOEKOMST

- (130) NAM is erop gericht, mede door het nakomen van al haar onderzoeksverplichtingen, een zodanige (veiligheids)situatie te creëren en bestendigen dat er op den duur (in het kader van een nieuw winningsplan) weer expliciete aandacht kan worden besteed aan doelmatige gaswinning binnen de besluitvorming.

⁴⁰ Voor meer leefbaarheidsprojecten waaraan NAM bijdraagt, wijst NAM naar haar website: <http://www.nam.nl/nam-en-de-samenleving/leefbaarheidsprojecten.html>

⁴¹ C. Simon & F. de Haan, *Uitvraag Groninger Panel april 2016 'Ervaren leefbaarheid'*, Sociaal Planbureau Groningen, 2016; CBS, *Regionale verschillen in arbeidsparticipatie, werkloosheid en vacatures*, 2015/10.

⁴² *Kamerstukken II 2016/17*, 33529, nr. 321, p. 4.

Stibbe

6. CONCLUSIE

Op grond van het hiervoor gestelde kan naar het oordeel van NAM geen van de aangevoerde beroepsgronden leiden tot vernietiging, dan wel wijziging van het Instemmingsbesluit. NAM verzoekt u dan ook de beroepen ongegrond te verklaren.

Voor het plannen van een mondelinge behandeling, verzoek ik u vriendelijk om contact met mij op te nemen zodat ik de verhinderdata van NAM aan u kan doorgeven.

Hoogachtend,

(10)(2e)

Bijlage

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

BIJLAGE BIJ DE SCHRIFTELIJKE UITEENZETTING D.D. 3 FEBRUARI 2017, MET HET KENMERK 18622276v3, VAN NAM

Weerlegging door NAM van de door appellanten aangevoerde beroepsgronden

1. INTRODUCTIE

In deze bijlage geeft NAM haar reactie op de beroepsgronden die door appellanten zijn aangevoerd tegen het Instemmingsbesluit. NAM heeft de diverse beroepschriften nauwkeurig bestudeerd. Gelet op de omvang en de diversiteit van de aangevoerde beroepsgronden, reageert NAM daarop tweeledig:

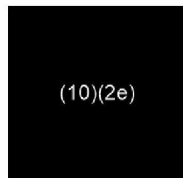
- (i) In de schriftelijke uiteenzetting heeft NAM in meer algemene zin een reactie gegeven op het door appellanten ingestelde beroep tegen het Instemmingsbesluit.
- (ii) Hierna in paragraaf 2 reageert NAM verder meer precies op de diverse beroepsgronden, waarbij geldt dat haar reactie wordt weergegeven in een tabel. Gelet op de wens om die tabel leesbaar te houden, geeft NAM daarin de beroepsgronden samengevat weer en is dus niet de precieze bewoording uit de beroepsgronden overgenomen.

NAM benadrukt dat feiten die in de beroepschriften ter discussie worden gesteld, voor zover relevant al in de schriftelijke uiteenzetting aan de orde zijn gekomen.

NAM vraagt uw aandacht voor enkele formele aspecten, namelijk de ontvankelijkheid van appellanten en de relativiteitseis van artikel 8:69a Algemene wet bestuursrecht ("Awb"). Dit betreffen aspecten die ambtshalve door uw Afdeling dienen te worden beoordeeld en NAM refereert zich te dien aanzien aan het oordeel van uw Afdeling.

In de hierna opgenomen tabel worden ten behoeve van de leesbaarheid niet de namen van appellanten gebruikt, maar wordt verwezen naar nummers. Deze nummers verwijzen op de volgende wijze naar appellanten:

- (1)
- (2)
- (3)



Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

- (4) Stichting Dorpsbelangen De Drie Maren;
- (5) (10)(2e)
- (6) Het college van B&W van de gemeente Zuidhorn;
- (7) (10)(2e)
- (8) (10)(2e)
- (9) Vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord;
- (10) Het Dagelijks Bestuur van het Waterschap Hunze en Aa's;
- (11) Het college van B&W van de gemeente Hoogezand-Sappemeer;
- (12) Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen, het Algemeen Bestuur van de Veiligheidsregio Groningen, de raden en colleges van B&W van de gemeenten Groningen, Haren, Ten Boer, Slochteren, Menterwolde, Oldambt, Veendam, Pekela, Bellingwedde, Delfzijl, Loppersum, Eemsum, Appingedam, Winsum, Bedum, Marum, De Marne, Leek en Grootegast;
- (13) (10)(2e) Peba Beheer B.V., BENK Advocaten en vennoten;
- (14) (10)(2e)
- (15) (10)(2e)
- (16) Het Dagelijks bestuur van het Waterschap Noorderzilverst;
- (17) Het college van B&W van de gemeente Tynaarlo;
- (18) (10)(2e)
- (19) (10)(2e)

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

- (20) [redacted] (10)(2e)
- (21) [redacted] (10)(2e)
- (22) [redacted] (10)(2e)
- (23) [redacted] (10)(2e)
- (24) Vereniging van Schadelijders van de bodembeweging door gaswinning in Groningen (de Groninger Bodem Beweging), de vereniging Milieudefensie, de stichting Stichting Natuur en Milieufederatie Groningen, de vereniging Landelijke vereniging tot behoud van de Waddenzee en 47 in het beroepschrift bij naam genoemde natuurlijke personen;
- (25) [redacted] (10)(2e)

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

2. SCHEMATISCHE WEERGAVE BEROEPSGRONDEN APPELLANTEN EN REACTIE NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	<i>Veiligheid en seismiciteit</i>		
1.	De seismische activiteit van 2015 had volgens appellanten niet met de seismische activiteit in 2013 vergeleken mogen worden, omdat die situatie in 2013 nooit had mogen bestaan.	6,10,11,16,18	In 2013 gold het winningsplan van 2007 waarmee de minister van EZ in december 2007 heeft ingestemd. In december 2012 is het winningsplan geactualiseerd mede op basis van nieuwe inzichten over seismische activiteit in het veld. In november 2013 is opnieuw een geactualiseerd winningsplan ingediend, mede vanwege de beving in Huizinge en nieuw ontstane wetenschappelijke inzichten met betrekking tot de vraag wat de gevolgen van gaswinning kunnen zijn. Met dit winningsplan heeft de minister van EZ in januari 2015 ingestemd en heeft hij in juni 2015 gewijzigd. De gaswinning is telkens conform de vigerende winningsplannen uitgevoerd.
2.	De gevolgen van gaswinning voor Groningen en haar inwoners zijn groot, maar deze belangen zijn volgens appellanten in het Instemmingsbesluit niet betrokken.	3,6,10,11,12,15,16,18,22	Voor de wijze van afweging van belangen wordt verwezen naar paragrafen 2.2 en 3.2 van de schriftelijke uiteenzetting.
3.	Het recht op leven en het recht op gezinsleven zouden worden geschonden. Op grond van de bescherming van deze grondrechten zou verdere beperking van de gaswinning moeten worden voorgeschreven.	21,11,6,7,18,16,8,5,22,13,12,15,10,24,17,23	Voor de toepasselijkheid van grondrechten bij gaswinning wordt verwezen naar het in paragraaf 2.3 van de schriftelijke uiteenzetting gestelde. Over deze grondrechten is in de uitspraak van 18 november 2015 van uw Afdeling ten eerste overwogen dat publiekrechtelijke rechtspersonen en hun organen hierop geen beroep kunnen doen. Tevens heeft uw Afdeling overwogen dat bij gaswinning de positieve verplichtingen uit artikelen 2 en 8 EVRM van toepassing zijn, maar dat de minister van EZ hierbij een ruime beoordelingsmarge toekomt. Deze marge is ruim, omdat het " <i>besluitvorming over complexe sociale en technische kwesties betreft</i> " (r.o. 36-40). De minister van EZ is niet buiten deze marge getreden en ook anderszins, door middel van de bestaande rechtsbescherming en door middel van de diverse maatregelen om de effecten te mitigeren, wordt aan de door appellanten ingeroepen grondrechten voldaan met het

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
			Instemmingsbesluit.
4.	Het eigendomsrecht als bedoeld in artikel 1 Eerste Protocol EVRM wordt geschonden, aldus appellanten.	1,6,7,8,10,11,12,13,15,16,17,21,22,23,24,	Over het eigendomsrecht overweegt uw Afdeling in de uitspraak van 18 november 2015 dat in Nederland afdoende mogelijkheden bestaan om " <i>via rechterlijke procedures geschillen over de aantasting van eigendom door de gaswinning te beslechten</i> " (r.o. 41.6). Tevens bestaan extra wettelijke voorzieningen om schade aan eigendommen door gaswinning te verhalen. Ook in dit opzicht komt de minister van EZ een ruime beoordelingsmarge toe bij zijn besluitvorming (r.o.41.6). Met het Instemmingsbesluit wordt deze beoordelingsmarge niet te buiten gegaan.
5.	Het Instemmingsbesluit zou strijdig zijn met de grondrechten zoals vastgelegd in de artikelen 21 en 23 van de Grondwet.	2	In de uitspraak van uw Afdeling van 18 november 2015 is over artikelen 21 en 22 van de Grondwet overwogen, onder verwijzing naar eerdere uitspraken (4 maart 2009 in zaak nr. 200801785/1 en 29 juni 2011 in zaak nr. 201011981/1/V6) dat deze bepalingen zich niet lenen voor een rechtstreeks beroep hierop voor de rechter.
6.	Het Instemmingsbesluit zou in strijd zijn met het Klimaatverdrag dat in Parijs is gesloten.	3	Het kabinet spant zich op verschillende wijzen in om de CO2 uitstoot te verminderen, zoals uit de Energieagenda blijkt die op 7 december 2016 door het ministerie van EZ is gepubliceerd. Hierin staat vermeld dat gaswinning een essentiële rol speelt in de Nederlandse energievoorziening en dat het de meest CO2-arme en efficiënte vorm van fossiele energie is. Niet gezegd kan worden dat met het Instemmingsbesluit het Klimaatverdrag van Parijs wordt geschonden.
7.	Er zou een risicobeleid ontbreken, evenals een juist en volledig inzicht in de risico's van de toegestane winning.	13,23,24	De risicomethodiek van de NAM geeft aan hoe integraal wordt omgegaan met individuele risico's, met de risico's van infrastructuur en industrie en de maatschappelijke effecten vanuit de bedrijfsstandaarden die NAM hanteert en analogieën rond externe veiligheid. Deze methodiek is afgerond in februari 2015 en in april 2016 overhandigd aan de destijds ingestelde Commissie Meijdam, welke door het

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
			<p>kabinet is overgenomen.</p> <p>Inmiddels heeft de NCG deelelementen van de hiervoor genoemde methodiek onder zijn hoede genomen én voert de totaalregie. Op deze wijze ligt de ontwikkeling en invoering van het risicobeleid weer bij de overheid. De invulling van de winningsplannen 2013 en 2016 en besluitvorming daarop heeft naar inzicht van de NAM kunnen plaatsvinden op basis van deze beleidsontwikkeling.</p>
8.	Bij het Instemmingsbesluit zou sprake zijn van willekeur en is het Instemmingsbesluit volgens appellanten in strijd met het gelijkheidsbeginsel.	13	In de uitspraak van uw Afdeling van 18 november 2015 is ten aanzien van discriminatie overwogen dat daarvan geen sprake is, omdat de omstandigheid dat de bewoners van het gebied boven het gasveld andere gevolgen ondervinden dan de overige bewoners van Nederland logischerwijs voortvloeit uit het feit dat de besluitvorming ziet op een situatie die zich alleen in Groningen voordoet (r.o. 43). Van willekeur en strijd met het gelijkheidsbeginsel is dan ook geen sprake.
9.	Bij het winningsplan zou onvoldoende rekening zijn gehouden met de psychosociale effecten van de gaswinning.	13	In het winningsplan is aandacht besteed aan maatregelen die bijdragen aan de leefbaarheid en die betrekking hebben op de sociaaleconomische situatie (par. 7.2.2). Door middel van de Maatschappelijke Effecten Inventarisatie worden diverse maatschappelijke effecten blijvend gevolgd.
10.	Vanwege de grote risico's, vele onzekerheden en het ontbreken van consistent risicobeleid zou het Instemmingsbesluit op een kortere termijn dan vijf jaar moeten zien.	6,8,10,11,12,18,22	Het Instemmingsbesluit ziet op een periode van vijf jaar, maar dit betekent niet dat gedurende deze vijf jaar geen toezicht wordt gehouden op de gaswinning. Gedurende deze periode wordt met jaarlijkse meetmomenten toezicht gehouden en bestaat de mogelijkheid tot ingrijpen. Ook vindt het studieprogramma en de beleidsontwikkelingen rond industrie en infrastructuur nog immer voortgang, waarmee de onzekerheden nog verder worden verkleind. Zie hierover uitgebreider paragraaf 3.2.4 en 3.4.1 van de schriftelijke uiteenzetting.
11.	Het winningsplafond van 24 bcm zou niet leiden	3,6,7,8,10,11,	In paragraaf 3.4 van de schriftelijke uiteenzetting wordt de seismiciteit besproken. De genomen maatregelen hebben laten zien dat de seismiciteit is afgenomen. De 24 bcm

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	tot een aanvaardbaar niveau van seismiciteit.	12,16,24	betreft een nog verdere verlaging van de gaswinning. Hieruit volgt dat deze winning leidt tot een aanvaardbaar niveau van seismiciteit. NAM verwijst voor het overige naar de hiervoor genoemde paragraaf 3.4.4.
12.	Onterecht zouden bepaalde productiescenario's zoals 0 of 12 nm ³ niet berekend zijn en niet zijn betrokken in de besluitvorming.	24	Het productiescenario van 12 bcm is afkomstig uit een advies van het SodM. Het SodM heeft later over dit scenario van 12 bcm laten weten dat dit geen reëel scenario is en juist kan leiden tot extra bevingen.
13.	Er had een norm gesteld moeten worden voor de toelaatbare productiespreiding en -fluctuaties op het Groningenveld, maar dit is volgens appellanten ten onrechte nagelaten. Omdat dit niet gebeurd is, komt de veiligheid in het geding en wordt schade niet maximaal beperkt, aldus appellanten.	14	NAM heeft op grond van het Instemmingsbesluit de plicht vóór 1 november 2017 te onderzoeken of een alternatieve verdeling gunstiger zou zijn in verband met het seismisch risico. De resultaten van dit onderzoek zullen t.z.t. openbaar worden gemaakt. In de vergunningsvoorschriften, artikel 4, eerste en tweede lid, is reeds rekening gehouden met de fluctuaties in productie en er zijn voorschriften opgenomen voor de spreiding van de productie.
14.	Met 24 bcm zou niet zijn geborgd dat de seismiciteit niet hoger zal zijn dan in 2015.	6,8,10,11,12,16,18	In paragraaf 3.4 van de schriftelijke uiteenzetting wordt de seismiciteit besproken. De genomen maatregelen hebben laten zien dat de seismiciteit gedaald is.
15.	Het aantal bevingen in 2015 zou niet aanvaardbaar geweest zijn, terwijl de minister van EZ dit wel aanneemt, aldus appellanten.	6,10,11,12,16,18	De seismiciteit is sedert enkele jaren aan het afnemen, mede in relatie tot het winningsniveau.
16.	Niet de winning van 24 bcm zou zijn vergund, maar 31,5. Dit zou te veel zijn met het oog op veiligheid. Tevens zou onduidelijk zijn onder welke voorwaarden meer dan 24 bcm gewonnen mag worden.	6,10,11,12,16,18	Artikel 2 van het Instemmingsbesluit bepaalt nadrukkelijk dat de totale gasproductie uit het Groningenveld is gemaximeerd op 24 bcm. Het Instemmingsbesluit laat enige ruimte voor een hogere winning, maar dat is slechts toelaatbaar wanneer zich de situatie als omschreven in artikel 2 lid 2 Instemmingsbesluit voordoet. Niet gezegd kan worden dat er (standaard) 31,5 bcm zou zijn vergund.

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
17.	De verwachting zou bestaan dat rekening gehouden moet worden met bevingen met de kracht van 5,0 op de Schaal van Richter, aldus appellanten. Hiermee zou in het Instemmingsbesluit geen rekening zijn gehouden.	8	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.4.2 en 3.4.3 van de schriftelijke uiteenzetting.
18.	De verwachte seismiciteit zou gebaseerd zijn op te onzekere, dan wel foutieve modellen. Het Instemmingsbesluit had niet gebaseerd mogen worden op onderzoeken en modellen die onjuist en onvolledig zijn.	1,4,6,8,10,11,12,16,18,22,24	<p>Verwezen wordt naar paragraaf 2.3, 2.4, 3.4.1 van de schriftelijke uiteenzetting.</p> <p>Een inherent onderdeel van modellen is onzekerheid. Die onzekerheid miskennen zou wetenschappelijk en communicatief onjuist zijn. Mede om die reden heeft ook de OVV aangegeven om transparant te zijn over de onzekerheden en kent elk hoofdstuk van het Winningsplan een paragraaf 'onzekerheden'.</p> <p>Het feit dat onzekerheden expliciet worden benoemd mag niet uitgelegd worden dat deze per definitie groot zijn, dan wel dat onzekerheden besluitvorming in de weg staan. Ook betekenen de onzekerheden niet dat de modellen niet goed zijn; zowel SodM als de <i>Scientific Advisory Committee</i> hebben aangegeven dat de gehanteerde modellen (als ook de alternatieve en controlemodellen) de best beschikbare zijn</p>
19.	<p>Het zou onbegrijpelijk en onaanvaardbaar zijn dat met een productieplafond van 24 bcm de minister van EZ de daarbij behorende seismiciteit accepteert. De uitgevoerde risicobeoordeling hierover zou onvolledig zijn, want de volgende aspecten zouden ontbreken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aangepast risicomodel gebouwen met tweede schudtafeltest; 	5,6,8,10,11,12,16,18	<p><i>Schudtafel</i>: Zie hiervoor paragraaf 3.6.2 van de schriftelijke uiteenzetting.</p> <p><i>Vallende objecten</i>: Verwezen wordt naar paragraaf 3.5.2 en 3.5.3 van de schriftelijke uiteenzetting.</p> <p><i>Cumulatie en repetitie</i>: De cumulatieve of integrale risicoberekening veronderstelt een optelling van alle risico's die een bewoner loopt, inclusief de zogenoemde ketenrisico's wanneer primaire waterkeringen en of industrie zou bezwijken. NAM heeft alle individuele berekeningscomponenten toegepast en de inspecties en maatregelen van deze componenten zijn simultaan in uitvoering onder regie van de NCG. De individuele risicocomponenten zijn echter nog niet volledig geïntegreerd in de HRA. In de volgende</p>

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	<ul style="list-style-type: none"> - Toetsingskader vallende objecten; - Gevolgen van repeterende kleinere bevingen en cumulatie; - Onderzoek, toetsings- en normenkader industrie en infrastructuur; - Aanpassing risicomethodiek Aardbevingen Groningen van NAM. 		<p>versie van de risicoanalyse (HRA) zal de volgende stap zijn gezet naar de integratie van individuele veiligheidscomponenten, dit ter uitvoering van het Instemmingsbesluit. SodM heeft onafhankelijke controleberekeningen laten uitvoeren waaruit bleek dat een voorlopige gaswinning van 24 bcm aanvaardbaar is.</p> <p><i>Industrie en infrastructuur:</i> Verwezen wordt naar paragraaf 3.5.2 van de schriftelijke uiteenzetting.</p> <p><i>Aanpassing risicomethodiek:</i> Het Meet- en Regelprotocol wordt conform het Instemmingsbesluit opgesteld en ingediend.</p>
20.	De minister heeft rekening gehouden met het zoveel mogelijk vermijden van fluctuaties, maar niet helder zou zijn waarom de minister kiest voor vlak winnen.	6,7,10,11,12,16,18,24	Er wordt verwezen naar paragraaf 3.4.4 van de schriftelijke uiteenzetting.
	<u>Veiligheid industrie</u>		
21.	Het zou onmogelijk zijn de rapporten van de betrokken bedrijven te ontvangen met een volledige risicoanalyse op aardbevingen.	6,10,11,12,16	De Tcbb heeft aangegeven dat deze berekening van de risicoanalyse niet voor conto van NAM komt (pagina 7 van zijn advies). Daartoe is de industrie samen met haar vergunningverleners beter zelf toegerust. NAM stelt daarvoor wel informatie (m.n. de dreigingsanalyse), expertise en onderzoeksgeld ter beschikking, maar heeft geen controle over het opstellen van de rapporten door de bedrijven zelf. Appellanten dienen deze rapporten op te vragen bij de vergunningverlener van de betreffende (Brzo en/of Bevi) bedrijven. De methodiek die de bedrijven hanteren is recent (november 2016) gepubliceerd in de "Rapportage werkgroep Maatgevende aardbevingsbelasting voor de industrie".

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
22.	Het zou nog steeds ontbreken aan een hanteerbare methodiek om de risico's te berekenen.	6,10,11,12,16	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.5.2 van de schriftelijke uiteenzetting. Daarnaast is aan NAM de verplichting opgelegd om voor 1 november 2017 een overzicht te geven van de voornaamste risico's gerelateerd aan gebouwen, industrie en infrastructuur (artikel 8 Instemmingsbesluit).
23.	Er zou nog geen normenkader bestaan waardoor het omgevingsrisico niet bepaald zou kunnen worden.	6,10,11,12,16	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.5.2 van de schriftelijke uiteenzetting. Daarnaast is aan NAM de verplichting opgelegd om voor 1 november 2017 een overzicht te geven van de voornaamste risico's gerelateerd aan gebouwen, industrie en infrastructuur (artikel 8 Instemmingsbesluit).
	<u>Veiligheid infrastructuur</u>		
24.	De impact van de geïnduceerde aardbevingen op het functioneren van kritische infrastructuur zou nog steeds niet bekend zijn, vanwege diverse leemtes in kennis en onderzoek.	6,10,11,12,16	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.5.2 van de schriftelijke uiteenzetting. Daarnaast is aan NAM de verplichting opgelegd om voor 1 november 2017 een overzicht te geven van de voornaamste risico's gerelateerd aan gebouwen, industrie en infrastructuur (artikel 8 Instemmingsbesluit).
25.	Er zou niet met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kunnen worden vastgesteld of bij het voorgestelde productieniveau van 24 bcm schade en uitval van deze voorzieningen achterwege zullen blijven, althans de kans daarop tot een minimum beperkt is. Als gevolg van de onzekerheid zou het Instemmingsbesluit met de termijn van vijf jaar niet aanvaardbaar zijn.	6,10,11,12,13,16,21	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.4 en 3.5.2 van de schriftelijke uiteenzetting.
	<i>Versterking</i>		

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
26.	De berekening van NAM dat circa 100 woningen niet voldoen aan de $I_r=10^{-5}$ norm zou niet juist zijn en meer huizen zouden versterkt moeten worden.	6,7,10,11,12,1 6,18,19	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.5 van de schriftelijke uiteenzetting.
27.	Het zou onjuist zijn om versterking van alle woningen tot een veiligheidsnorm van $IR = 10^{-5}$ te beschouwen als maatregel ter voorkoming van schade, want deze norm geldt als standaardnorm. Dit zou hierom geen extra maatregel zijn.	6,10,11,12,16, 18	In de Groningse leefomgeving moet dezelfde basisveiligheid gelden als elders in Nederland. Vanuit dat uitgangspunt heeft de Commissie Meijdam geadviseerd de norm voor de sterkte van bouwwerken vast te stellen op het niveau van een individueel risico van 10^{-5} per jaar, met een tijdelijke norm voor bestaande bouw van 10^{-4} . Het kabinet en de minister van Economische Zaken hebben deze methodiek overgenomen. (Winningsplan p. 76.) De versterkingsopdracht conform deze norm is niet bedoeld als extra maatregel.
28.	Er zou nog te weinig zijn gebeurd met het versterkingsprogramma en mitigatieprogramma.	7,8	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.5.3-3.5.4 van de schriftelijke uiteenzetting.
29.	De gestelde termijn van vijf jaar zou niet haalbaar zijn om de huizen te versterken.	6,8,10,11,12,1 3,16,18	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.5.3-3.5.4 van de schriftelijke uiteenzetting.
30.	Niet alleen woningen zouden versterkt moeten worden, maar ook andere gebouwen, industrievestigingen en infrastructuur.	13	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.5.1 en 3.5.2 van de schriftelijke uiteenzetting.
31.	NAM zou zich moeten distantiëren van de herstelwerkzaamheden en versterkingsoperatie.	7	NAM heeft zich op afstand geplaatst van de genoemde werkzaamheden en neemt nog meer afstand. Zie hiervoor verder paragraaf 3.3 van de schriftelijke uiteenzetting.
	Schade		

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
32.	In het Instemmingsbesluit zou niet of nauwelijks aandacht worden besteed aan het voorkomen van schade.	3,6,7,8,10,12,13,16,18,21	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 2.2 en 2.4 van de schriftelijke uiteenzetting. Tevens wordt verwezen naar paragraaf 6.5 van het winningsplan waarin NAM maatregelen uiteenzet om schade te voorkomen of beperken. Ook wordt gewezen op voorschrift 7 van het Instemmingsbesluit.
33.	NAM zou de zorgplicht schenden doordat haar inspanningen niet gericht zouden zijn op het voorkomen van schade door bodembeweging.	3,5,6,10,11,12,13,15,16,18,19	Hiervoor wordt verwezen naar paragrafen 2.2 en 2.4 van de schriftelijke uiteenzetting. Tevens wordt verwezen naar paragraaf 6.5 van het winningsplan waarin NAM maatregelen uiteenzet om schade te voorkomen of beperken.
34.	Ten aanzien van agrarische opstallen zou te weinig oog zijn voor het voorkomen van schade, terwijl in het gebied veel agrarische opstallen zijn.	9	In het winningsplan wordt ingegaan op schade aan landbouw vanwege bodemdaling (p. 43). NAM heeft een Agro-team ingesteld dat gespecialiseerd is in de uitvoering van het landbouwdossier op het terrein van de aardbevingen. Ook in het MJP wordt naar dit team en het door het Agro-Team en LTO-Noord ontwikkelde programma Groninger Schuren en Stallen verwezen (p. 67). Schade aan agrarische opstallen is hierdoor goed onder de aandacht.
35.	In het Instemmingsbesluit zou het begrip 'schade' onjuist geïnterpreteerd worden en onjuist zijn vertaald in voorschriften.	6,10,11,12,16,18	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 2.2 en 2.4 van de schriftelijke uiteenzetting. Tevens wordt verwezen naar paragraaf 6.5 van het winningsplan waarin NAM maatregelen uiteenzet om schade te voorkomen of beperken.
36.	Woningen zouden niet meer bestand zijn tegen stormen, omdat ze al zijn verzwakt door bevingen. Het beleid zou niet alleen gericht moeten zijn op de beperking van schade door bevingen, maar ook door 'gebruikelijke' oorzaken.	15	In artikel 33 lid 1 Mbw wordt schade genoemd die door bodembeweging wordt veroorzaakt. Schade die veroorzaakt wordt door andere oorzaken ligt buiten het bereik van deze wet. Voor de schadeafhandeling door de NCG wordt verwezen naar paragraaf 3.3 en 3.6 van de schriftelijke uiteenzetting.

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
37.	Aan de zorg voor monumenten zou te weinig aandacht zijn besteed. De gaswinning zou de monumenten danig aantasten.	7, 23	De NCG heeft in het MJP beleid opgesteld ten aanzien van monumentenzorg. Verwezen wordt tevens naar hoofdstuk 4 van de schriftelijke uiteenzetting.
38.	In de rijksbegroting zou een grotere post moeten worden opgenomen voor herstel schade en investeringen in Groningen.	3	De beantwoording van deze beroepsgrond is aan de minister van EZ.
39.	De schade-afhandeling door NAM en het CVW zou te stroef verlopen en onduidelijk zou zijn wat de rolverdeling tussen de verschillende spelers is.	4,15,23	Voor de bespreking hiervan wordt verwezen naar paragraaf 3.6 van de schriftelijke uiteenzetting.
40.	De bodemdaling zou wel effect op de bebouwing boven het Groningenveld hebben. Onderzoek naar de bodemdaling zou op onjuiste wijze zijn verricht.	8,9,15	Het gaat om een bodemdaling in het diepste punt in de orde van 50 cm. De afstand naar de randen van het veld is ongeveer 10 km. Dat levert minimale scheefstand op van minder dan 1 mm per 10 meter (de typische afmeting van een huis) over de totale levensduur van het Groningen veld (ca. 100 jaar). In het winningsplan is dit in hoofdstuk 5 uiteengezet.
	<i>Drenthe</i>		
41.	Voor bodemdaling in Drenthe zou geen schaderegeling of maatregelen bestaan om schade door bodemdaling te beperken, terwijl dit wel aan het Instemmingsbesluit verbonden zou moeten worden. NAM zou deze kosten niet dekken.	17	Buiten het Groningenveld zijn de reguliere regelingen voor de vergoeding van schade en van aansprakelijkheid van toepassing.
42.	Schademeldingen in Drenthe zouden onterecht niet worden beoordeeld en afgehandeld door NAM. Dit zou leiden tot ongelijkheid.	17	De meldingen van schade in Drenthe, zoals bij de recente beving in Annerveen, kunnen bij NAM gedaan worden omdat dit buiten het werkgebied van het CVW en ook Groninger regelingen valt.

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	<i>Alternatieven</i>		
43.	Een alternatief gaswinningsplan, met injectie van een bepaalde hoeveelheid geconditioneerd zeewater uit de Waddenzee, zou moeten zijn overwogen.	25	<p>De Groningen Pressure Maintenance studie (GPM, februari 2016) heeft de mogelijkheden onderzocht om door middel van de injectie van een medium – bij voorkeur stikstof – de seismiciteit in het gasveld te laten afnemen. De aanname daarbij is, dat daarmee een verdergaande compactie wordt voorkomen en het aantal aardbevingen zal afnemen. Deze maatregel is voor het eerst beschreven in het Technical Addendum bij het Winningsplan 2013 en nadien uitgewerkt in diverse varianten. Gelet op de omvang en complexiteit van een dergelijk project kan deze niet voor het midden van het volgende decennium operationeel zijn. Ook zijn de maatschappelijke kosten en effecten aanzienlijk. Injectie van een dergelijke omvang draagt bovendien het risico in zich dat breuken die mogelijk al onder spanning staan, nieuwe seismiciteit gaan vertonen. Dit risico kan momenteel niet worden gekwantificeerd omdat er nog geen analogieën of modellen zijn die geïnduceerde seismiciteit kunnen beschrijven voor een reeds vergaand gedepleteerd gasveld. Voornamelijk om de laatste reden wordt deze optie vooralsnog niet nader verkend.</p> <p>De injectie van waterinjectie zoals voorgesteld komt als slechtste optie uit de bus. Op vele aspecten is dit alternatieve winningsplan onvoldoende onderbouwd.</p>
44.	Gestopt zou moeten worden met de levering van aardgas om de CO ₂ -uitstoot te verkleinen. Overgestapt zou moeten worden op andere verwarmingssystemen, zoals warmtepompen	3	De initiatieven die ontplooid worden om de CO ₂ -uitstoot te verkleinen vallen buiten deze procedure.
	<i>Procedureel</i>		De beantwoording van deze beroepsgronden is aan de minister van EZ.
45.	Het Instemmingsbesluit zou te snel in werking zijn getreden waardoor de rechtsbescherming te	8	

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	beperkt is.		
46.	De zienswijzentermijn zou zijn samengevallen met een vakantie, waardoor het moeilijk zou zijn gemaakt een zienswijze in te dienen.	8	
47.	Op de ingediende zienswijzen zou geen afdoende reactie zijn gekomen waardoor aangedragen argumenten niet in de reactie zijn geadresseerd.	5,14,3	
48.	De besluitvorming zou gebaseerd moeten zijn op vigerende wetgeving.	8	
49.	Het besluit zou onzorgvuldig zijn voorbereid, omdat het berust op te veel onzekerheden.	4,21,23,24	
50.	Met het Instemmingsbesluit zou de minister gemaakte afspraken met decentrale overheden schenden. De minister heeft namelijk onder meer toegezegd een dalende lijn in het productieniveau te hanteren, aldus appellanten.	7	
51.	Het Instemmingsbesluit had met een gekwalificeerde meerderheid in de Tweede Kamer genomen moeten worden.	5	
52.	De minister van EZ zou op een misleidende manier met cijfers zijn omgegaan, wanneer hij stelt dat de gaswinning ten behoeve van de veiligheid van Groningers is verlaagd. Deze	4	

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	verlaging vloeit namelijk direct uit de Gaswet voort.		
53.	Het advies van SodM zou niet zijn opgevolgd, omdat SodM niet heeft geadviseerd het winningsniveau vast te stellen op 24 bcm. Tevens zou SodM onvoldoende onafhankelijk zijn om te kunnen adviseren.	5,24	
54.	De economische belangen van NAM hadden niet in het Instemmingsbesluit meegenomen mogen worden.	15	
	Leveringszekerheid		De beantwoording van deze beroepsgronden is aan de minister van EZ.
55.	Op de cijfers die de Minister overlegt over de benodigde winning voor de leveringszekerheid zou niet kunnen worden vertrouwd, omdat ze zo snel veranderen.	6,10,11,12,16, 18	
56.	GTS zou onvoldoende afstand tot het gasgebouw hebben om onafhankelijk en objectief uitspraken te doen over de leveringszekerheid.	6,10,11,12,16, 18	
57.	Vanwege de overgang naar Hgas zou de leveringszekerheid nog verder naar beneden bijgesteld moeten worden. De leveringszekerheid zou geen deugdelijke onderbouwing zijn voor het plafond van 24 bcm voor vijf jaar.	6,10,11,12,16, 18	

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
58.	De leveringszekerheid zou niet als grond gebruikt mogen worden om gaswinning door te zetten. Het belang van de veiligheid van bewoners zou zwaarder moeten wegen.	3,4,7,15,19,21,24	
59.	De leveringszekerheid zou door appellanten niet te beoordelen zijn, omdat de contracten vanwege bedrijfsgeheim niet ingezien mogen worden.	7	
60.	De leveringszekerheid zou lager zijn dan wordt voorgespiegeld, omdat uit opmerkingen van Engie blijkt dat dat bedrijf meer gas moet afnemen dan de vraag nodig maakt.	7	
61.	De Minister zou niet hebben onderzocht of de leveringszekerheid via derden gegarandeerd kan worden.	3,15	
	Termijn Instemmingsbesluit		
62.	Het Instemmingsbesluit zou geen einddatum bevatten, terwijl de Afdeling overwoog dat een Instemmingsbesluit dient voor te schrijven dat na het verstrijken van de termijn gaswinning uitsluitend mag plaatsvinden op basis van een nieuw winningsbesluit voor de nieuwe periode.	6,7,8,10,11,12,16,18,24	NAM dient uiterlijk op 30 september 2020 een nieuw winningsplan in dat uitgaat van de (dan) meest recente gegevens omtrent het seismisch risico. In die zin is er wel sprake van een einddatum. Door niet expliciet een einddatum op te nemen in het Instemmingsbesluit wordt bovendien voorkomen dat na ommekomst van een vastgelegde termijn geen winningsbeperkingen gelden of dat in het geheel geen gaswinning mag plaatsvinden. Hiervan overwoog uw Afdeling in de uitspraak van 18 november 2015 dat dit zich niet zou verhouden " <i>met het belang dat de minister blijkens zijn besluit hecht aan winningsbeperkingen in verband met de risico's van de gaswinning.</i> " (r.o. 47.2). In de voorlopige voorziening van 5 januari 2017 stelt de voorzieningenrechter vast dat het Instemmingsbesluit niet is beperkt tot een bepaalde

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
			periode, maar dat op grond van voorschrift 10 van het instemmingsbesluit NAM wel uiterlijk op 30 september 2020 bij de minister een nieuw en geactualiseerd winningsplan moet indienen, waarin de meest recente inzichten op het gebied van seismische dreiging en risico's zijn verwerkt. De voorzieningenrechter leidde hier niet uit af dat de voorlopige voorziening toegewezen zou moeten worden (r.o. 3 + 9).
63.	De gekozen vijf jaar zou te lang zijn, want hierbinnen zouden de onzekerheden en risico's te groot zijn.	11,6,18,16,13,12,10,24	Het Instemmingsbesluit ziet op een periode van vijf jaar, maar dit betekent niet dat gedurende deze vijf jaar geen toezicht wordt gehouden op de gaswinning, want deze controle is er wel degelijk mede vanwege de jaarlijkse meetmomenten. Zie hierover uitgebreider paragraaf 3.4 van de schriftelijke uiteenzetting.
64.	In de vijf jaar hadden toetsmomenten ingebouwd moeten zijn.	7,8,24	In de vijf jaar zitten verschillende toetsmomenten ingebouwd. Zie hierover uitgebreider paragraaf 3.4 van de schriftelijke uiteenzetting.
	<i>Natuur en milieu</i>		
65.	In het winningsplan zou niet of nauwelijks aandacht zijn besteed aan de gevolgen voor en de bescherming van het milieu.	6,7,10,11,12,16,24	Het Instemmingsbesluit heeft geen betrekking op besluitvorming op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 ("Nbw 1998") of de Flora- en Faunawet (Voor beiden sinds 1 januari 2017 de Wet natuurbescherming), maar betreft een besluit tot instemming met een winningsplan op basis van de Mbw. Dit heeft uw Afdeling in de uitspraak van 18 november 2015 bevestigd in rechtsoverweging 13.4. Toch wordt in het winningsplan en het Instemmingsbesluit wel aandacht besteed aan de gevolgen voor natuur en milieu, bijvoorbeeld in paragraaf 5.3.2 van het winningsplan en paragraaf 3.4.1 van het Instemmingsbesluit.
66.	Het Instemmingsbesluit zou project-milieueffectrapportage-plichtig zijn.	6,8,10,11,12,16	In de uitspraak van 18 november 2015 oordeelt uw Afdeling dat de procedure tegen een krachtens de Mbw genomen besluit tot instemming met een winningsplan, niet ziet op de vraag of NAM voor gaswinning zal moeten beschikken over een vergunning krachtens artikel 19d Nbw 1998, al dan niet voor het realiseren van een project of voor andere handelingen en al dan niet voorbereid met een voor die vergunning gemaakte

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
			passende beoordeling, of over een ontheffing krachtens de Flora- en Faunawet (r.o. 13.4). De vraag naar een project-mer valt buiten de omvang van deze procedure.
67.	Geen zekerheid zou zijn verkregen dat de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden niet zullen worden aangetast waardoor het voorzorgsbeginsel is geschonden.	6,7,10,11,12,16	Verwezen wordt naar de beantwoording van beroepsgrond 63.
68.	De gaswinning zou geen "bestaand project" zijn op grond van de Nbw 1998.	6,8,10,12,16	Verwezen wordt naar de beantwoording van beroepsgrond 63.
69.	De effectbeoordeling had plaats moeten vinden over een langere periode dan in de toets van Arcadis is gebeurd.	6,10,11,12,16	Verwezen wordt naar de beantwoording van beroepsgrond 63.
70.	Door de gaswinning zou verslechtering zijn opgetreden van de natuurlijke omstandigheden van beschermde gebieden. Genoemd worden de Waddenzee, Eems-Dollard en Overlanden Schildmeer.	6,8,10,11,12,16	Verwezen wordt naar de beantwoording van beroepsgrond 63.
71.	Ten onrechte zouden beheermaatregelen uit het conceptbeheerplan zijn opgevoerd om te onderbouwen dat vanwege de gaswinning geen effecten op de natuurwaarden zullen optreden	6,10,11,12,16	Verwezen wordt naar de beantwoording van beroepsgrond 63.
	<i>Overig</i>		

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
72.	Het eeuwigdurend recht van NAM zou opengebroken moeten worden, omdat NAM een wanprestatie gepleegd zou hebben door de bevolking in gevaar te brengen.	21,22	Bij de gaswinning in het Groningenveld houdt NAM zich aan de door haar ingediende winningsplannen en de Instemmingsbesluiten die daarop volgden.
73.	Een moratorium van enkele jaren zou ingesteld moeten worden.	21,22	Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 3.2 van de schriftelijke uiteenzetting.
74.	De Minister zou in juni 2015 toegezegd hebben het gasgebouw onder de loep te nemen, maar zou dit nog niet gedaan hebben.	7	De beantwoording van deze beroepsgrond is aan de minister van EZ.
75.	Door het gasjaar in het Instemmingsbesluit te laten vervallen, zouden lokale politiek en inwoners gedurende vijf jaar buitenspel worden gezet.	4	Tegen het Instemmingsbesluit hebben belanghebbende inwoners die tegen het ontwerpbesluit een zienswijze hebben ingediend, beroep kunnen instellen. Ten aanzien van de betrokken bestuursorganen wordt gewezen op hun betrokkenheid en instemming bij resp. met het MJP (p. 10 MJP).
76.	De landbouwbelangen zouden geborgd moeten worden door middel van het Agro-Team.	9	In het Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2017-2021 is dit Agro-Team genoemd, en het door hen opgestelde programma zelfs als een van de belangrijkste ontwikkelingen van 2016. De landbouwbelangen blijven via dit team geborgd. Het team behandelt onder andere complexe agrarische schademeldingen en werkt in overleg met LTO-Noord aan het implementeren van het plan van aanpak voor de agrarische sector in Groningen.
77.	De Minister zou op ondeugdelijke wijze omgaan met de verschillende adviezen.	6,7,8,10,11,12,16,18,21,23	In de schriftelijke uiteenzetting is in paragraaf 3.2 nader ingegaan op de betrokkenheid van de (wettelijke) adviseurs.
78.	Het besluit zou teveel leunen op door NAM verricht onderzoek en er is te weinig onderzoek	5,8	Voor het Instemmingsbesluit heeft de minister vele deskundigen geraadpleegd, de minister heeft het besluit op 32 adviezen gebaseerd. In de schriftelijke uiteenzetting is in paragraaf 3.2 nader ingegaan op de betrokkenheid van de (wettelijke) adviseurs, naar

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	gedaan door onafhankelijke deskundigen.		deze paragraaf wordt dan ook verwezen. Van deze adviseurs kan niet gezegd worden dat ze afhankelijk zijn. Verwezen wordt naar de verbeelding in randnummer 29 van de schriftelijke uiteenzetting waarop te zien is hoeveel deskundigen betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van het Instemmingsbesluit.
79.	De minister zou (te) veel verschillende rollen in het gaswinningsdossier vervullen.	3,6,8,10,11,12,13,16,17,18,23	<p>In de uitspraak van uw Afdeling van 18 november 2015 is hierover het volgende overwogen:</p> <p><i>"Zoals in de wetsgeschiedenis bij artikel 2:4 (Kamerstukken II 1988/89, 21 221, nr. 3, blz. 53-55) is benadrukt, is de strekking van artikel 2:4 geenszins dat een bestuursorgaan niet vanuit bepaalde beleidskeuzes zou mogen werken, maar dat het erom gaat dat het bestuursorgaan de hem toevertrouwde belangen niet oneigenlijk behartigt door zich bijvoorbeeld door persoonlijke belangen of voorkeuren te laten beïnvloeden. Het gaat er om, zo is in de toelichting gesteld, dat de overheid de nodige objectiviteit moet betrachten en zich niet door vooringenomenheid mag laten leiden.</i></p> <p><i>Zoals de minister in zijn verweerschrift terecht aangeeft, spelen bij de besluitvorming over gaswinning niet alleen de belangen van de inwoners van Groningen een rol, maar ook het belang van de Staat bij de aardgasbaten, het belang van levering van gas aan de gebruikers in en buiten Nederland en het belang van een zorgvuldig beheer van nationale bodemschatten. Dat bij de afweging van de minister ook deze algemene belangen een rol spelen, betekent niet dat deze afweging per definitie vooringenomen - dat wil zeggen oneigenlijk of subjectief - zou zijn. Er zijn ook geen aanwijzingen dat de adviezen van het SodM berusten op een vooringenomen standpunt. Ook voor het overige ziet de Afdeling geen aanwijzingen voor het oordeel dat de minister zich bij zijn besluitvorming over het winningsplan heeft laten beïnvloeden door persoonlijke belangen of voorkeuren."</i> (r.o.17.6).</p>
80.	Het meet- en regelprotocol zou ondeugdelijk zijn. Met het winningsplan had hierom niet ingestemd	4,7,8,9,23,24	Het Meet- en Regelprotocol wordt conform de voorschriften uit het Instemmingsbesluit

Bijlage bij Schriftelijke uiteenzetting NAM

	Door appellant(en) aangevoerde beroepsgronden	Appellanten	Weerlegging
	mogen worden.		opgesteld en ingediend.
81.	Het meet- en regelprotocol zou aangevuld moeten worden met tiltmeters en waterspanningsmeters.	9	Het Meet- en Regelprotocol wordt conform de voorschriften uit het Instemmingsbesluit opgesteld en ingediend.